

**ŠUBIČANSKI
ZVON**

**T. 2.
XLIV.
OKTOBER
1924.**

Vsebina zvezka za mesec oktober:

1. K. Oswald: Veronika Descniška, naš veliki kulturni dokument	577
2. Stano Koseovel: Kaj smo?	583
3. Juš Kozak: Šentpeter. (Nadaljevanje.)	584
4. Janko Glaser: Avgust	593
5. Dr. Ivan Prijatelj: Vloga «omladine» v prvem obdobju «mladoslovenskega» pokreta. (Nadaljevanje.)	594
6. Vladimir Levstik: Rdeči Volk in Minchaha. (Nadaljevanje.)	603
7. I. A. Krylov » B. Vdovič: Bogatin in poet	613
8. Dr. A. Debeljak: Iz hispano-ameriške književnosti. (Nadaljevanje.)	614
9. Miran Jarc: Ubežnik	625
10. Franc Bevč: Znanje	629
11. Književna poročila	632
K. Dobida: Franc Stelè: Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih. (Konec prih.) — Dr. Pavel Karlin: Rado Murnik: Na Bledu. — Dr. Pavel Karlin: Dr. N. Korun: Spake. — Miran Jarc: Zvonimir Koscem: Morje. — Mirko Pretnar: Alojzij Remec: Iz moje domovine. — Dr. Pavel Karlin: J. P. Rabaté: La geste de Marke.	
12. Kronika	937
Fr. Albrecht: Drama. — A. L.: Program našega narodnega gledališča za bodočo sezono?	

„LJUBLJANSKI ZVON“

izhaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 120 Din, za pol leta
60 Din, za četrto leta 30 Din, za inozemstvo 140 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 15 Din.

Odgovorni urednik: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo.

Upravništvo se nahaja v Prešernovi ulici št. 54.

Last in založba «Tiskovne zadruga», z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

Dr. Vojeslav Molè

Vzhod in Zapad v zgodnji antiki

I.

Vse kulturne oblikovine te ali one etniške enote so vedno naraven izliv in neobhodno nujen produkt vseh komponent njene vsakokratne razvojne faze in jih ni mogoče nikoli identificirati s podobnimi oblikovinami drugih, četudi zelo bližnjih enot. To pravilo potrjujejo vsi pojavi duševnega življenja; in čim jasnejša postaja na temelju zgodovinskih spoznanj razvojna zveza med časovno sledečimi si fazami, tem jasnejša in umevnejša postaja tudi samoniklost in zgodovinska nujnost stila duševnih oblik, pa bodisi da jih iščemo v razvoju družabnega življenja ali na gospodarskem polju, bodisi da jih raziskavamo v verskih formacijah, v pesništvu in literaturi ali pa v tvornosti upodabljaljoče umetnosti.

Toda kakor končno etniške enote niso večne in neizpremenljive, ampak se okrog njihovega jedra nabirajo neprestano nove, čeprav mnogokrat še tako neznatne celice, ki preoblikujejo starejše v nekaj novega, — in kakor so te enote pod geografskim vidikom pogostokrat samo vrste neprestanih in komaj opaznih prehodov, med katerimi se tekom zgodovinskega dogajanja središče in težišče kulture prenašata iz kraja v kraj, — tako so tudi kulturne oblikovine teh enot podvržene neprestanemu nihanju in izpreminjanju svojih sestavin. In čim kompliciranейše, razvitejše in «kulturnejše» postajajo etniške enote, tem težje je dognati vse ono, kar se je iz teh ali onih vzrokov pridružilo prvotnemu jedru in povzročilo vsakokrat prav takšne in ne drugačne oblike stila vsega duševnega življenja. Tvorni samoniklosti enote, ki jo ustvarjajo kri, narod, rasa ali pa geografska lega, se pridružuje drug činitelj: vse ono tuje, kar prihaja po takšnih ali drugačnih potih od bližnjih ali daljnjih sosedov, se spaja z lastnim in poraja v tej spojini nekaj več ali manj novega. Včasih je to tuje samo zunanji okrasek, ki ima tako malo pomena kakor n. pr. egiptovske mode v evropskih mestih, katere je povzročilo odkritje Tut-anch-

amunove grobnice; včasih ostane le na površini ter se popolnoma prilagodi svojemu novemu jedru — kakor n. pr. Buddhova legenda, ki je prodrla v krščanstvo v obliki legende o Barlaamu in Josafatu ter izpremenila Buddho v krščanskega svetnika. Včasih pa je to tuje tako mogočno, da izpremeni celo jedro, kakor n. pr. krščanstvo, ki se je preneslo iz semitskega Orienta v helenistično antiko ter izpremenilo smer in vsebino vse njene poznejše zgodovine.

Vsa evropska zgodovina — in zgodovina vseh narodov sploh — je s tega vidika neprestana borba izvirnih domorodnih in tujih komponent, katerih rezultanta je vsakokratna kulturna faza, ki se tekom nadaljnega razvoja pretvarja sama spet v novo, najmočnejšo komponento sledeče razvojne stopnje. Ta borba se zrcali v celem poteku politične in kulturne zgodovine. Lastni in izposojeni ali prevzeti tuji elementi se dajo zaslediti v vseh pojavih duševnega življenja od najprimitivnejših dob pa tja do današnjega dne. Toda ni jih vedno lahko razbrati in jasno določiti, kajti zgodovinski viri so nezadostni, pomanjkljivi in nezanesljivi, v absolutni večini primerov niti ne omenjajo pojavov, ki so principialne važnosti, — če pa se vendarle nanašajo nanje, so subjektivno, časovno pobarvani ali pa ne segajo v globino in v jedro problema. Zlasti pa v pretežni večini primerov molčijo o dobah, ki so za vse poznejše čase najodločilnejše, a se skrivajo za meglo tako zvane prazgodovine. Odtod n. pr. izvirajo težkoče pri vprašanjih, ki se tičejo najstarejše, a najvažnejše dobe grške religije. — Najvažnejši in mnogokrat edini pripomočki pri poizkusih razrešiti te uganke pa so spomeniki upodablajoče umetnosti, ti tako rekoč večno živi in nepotvorjeni dokumenti ene glavnih izraznih tvornosti človeškega duha.

Kakor hitro zremo na umetnostne spomenike na evropskih tleh kot na takšne zgodovinske dokumente Evrope kot bolj ali manj zaokrožene kulturne enote, se nam že samo od sebe nudi vprašanje, koliko je v tej umetnosti samoniklega in kakšno vlogo je pri njenem oblikovanju igral Orient kot druga velika, najbližja kulturna enota. Upravičenost takšnega vprašanja je jasna. Orient se je veliko poprej kot sosednja Evropa povzpел do visokih kulturnih državnih formacij; politična moč njegovih držav je že zgodaj segala daleč proti Zapadu, še dalje pa so vodile njih trgovske poti, na katerih je Orient v kulturnem oziru pač več dajal kakor sprejemal. Evropski «Drang nach Osten» je imel vedno svoj protiutež v težnji Orienta, da si podjarmi Zapad. Na političnem polju se je tekom antike ta val prodiranja od vzhoda proti zahodu

razbil ob junaštvu grškega naroda v perzijskih vojnah in ob rimski hrabrosti in vztrajnosti tekom punskih vojn. Dve dobri stoletji po perzijskih vojnah je sledil obraten pohod Aleksandra Velikega, ki je v svojih končnih rezultatih privedel v kulturnem oziru do helenističnega sinkretizma in zanesel seme klasične antike tja do Indije in kitajskih meja. Toda Orient ni umrl. Prodiral je na Zapad skozi helenizem, osvajal si ga je v obliki poznoromanskega antičnega filozofskega mišljenja in verskega mysticizma in mu je slednjič dal svojo novo svetovno religijo — krščanstvo. Ves Bizanc je bil sam napol orientalen; v islamu pa se je stari Orient prebudil v novo življenje in je zagrnil velik del Evrope. In spomniti se nam je samo vloge, ki jo igrata dandanes v evropski duševnosti Indija in Daljni Vzhod, da nam postane jasno, koliko skupnih točk imamo še vedno z Orientom.

Z vsemi temi vprašanji, ki pa tvorijo samo par v naglici naštetih točk iz celega kompleksa, se v tem kratkem članku seveda ne moremo pečati. Dovolj bo, če se omejimo samo na zgodnjo antiko — približno do četrtega stoletja po Kristovem rojstvu — in izkušamo samo za njeno dobo določiti glavne poteze historične vloge Orienta pri oblikovanju evropske umetnosti. Kakor v marsičem ostalem je tudi v tem vprašanju ta del antike klasičen primer, ker so se že v njenih časovnih mejah izčrpale vse možnosti vplivov in stikov, seveda pa samo v okviru njenega duha.

Preden preidemo k posameznim vprašanjem, pa nam morajo biti jasni pojmi, katerih se poslužujemo. Kaj sta v antiki Vzhod in Zapad? Odgovor na to vprašanje ni tako enostaven. Njegova natančna formulacija je odvisna od stališča, ki ga zavzemamo nasproti mnogim, še vedno nerešenim problemom postanka in razvoja raznih etniških enot, ki stopajo iz mraka «prazgodovine» na obmejnih ozemljih tistih pokrajin, katere pomenjajo pozneje Evropo, oziroma Orient, v času, ko se začneja obrazovati Evropa kot nekaj povsem različnega od Vzhoda. Toda za naše svrhe je dovolj, če ugotovimo za enkrat kot antični Orient vse one kulturne oblikovine, ki so nastale v dolinah reke Nila, Evfrata in Tigrisa, in vse one, ki so bile z njimi v tesnejši zvezi, torej približno na ozemlju Irana, Male Azije ter Sirije. Zapad pa je vse ono, kar je od tega različno ter se je razvijalo na otokih Egejskega morja, na grški celini, v Italiji ter severno od teh dežel. Seveda pa tako izražena razmejitev nikakor ni natančna, ker imamo vsepovsod opraviti s prehodi; tako se je n. pr. velik del grške kulture razvijal prav v Mali Aziji; etrursko vprašanje v Italiji pa je še vedno uganka. Kako različno pa je vseeno jedro vsega kulturnega stila

tostran in onostran te približne meje, nam kažejo spomeniki umetnostne tvornosti že zgodnjih dob na vzhodu in zapadu.

Če hočemo ugotoviti, kaj je v antičnem Okcidentu orientalskega, se moramo seveda najprej seznaniti z bistvenimi potezami antične orientalne umetnosti. Kaj prihaja pri tem v poštev?

Prazgodovinska umetnost je anonimna in anacionalna, prav tako kakor so brez imena narodi, katerih ostanke razkrivajo prazgodovinska najdbišča. In skrajno problematični so vsi poizkusi, ki bi hoteli na temelju dosedanjih raziskavanj izrekonstruirati umetnost prvobitne «mediteranske» rase ter jasno očrtati njen značaj kot različen od vsega ostalega — bodisi semitsko-orientalskega bodisi «indogermanskega». Nedvomno je ostavilo umetnostno hotenje te prvotne rase vse polno svojih kali v tvornosti poznejših naseljencev sredozemskega okrožja, — kakor so jih zapustile tudi prvotne mediteranske verske predstave, n. pr. o prastari Materi Zemlji in o njenem moškem drugu-bogu, sinu, oziroma ljubimcu, pri vseh narodih, živečih v območju Sredozemskega morja. Toda orientalna umetnost se — vsaj za nas, ki smo navezani samo na ohranjene spomenike — izoblikuje jasneje šele v kulturnih formacijah, s katerimi se nekako začenja najstarejša narodna in državna zgodovina človeštva.

Prvo mesto zavzemata tu Egipt in stara Mezopotamija z zaledjem; čimdalje jasnejša postaja tudi vloga kulture in umetnosti Hetitov in cele še negrške Male Azije. Zelo važna je Sirija, žlasti pa Fenicija, ki je dolga stoletja posredovala med pravkar omenjenimi orientalnimi deželami in Zapadom. Že bolj proti Zapadu pa je obrnjeno ozemlje Kartaginecev, najzahodnejših eksponentov semitskega Orienta. Umetnost vsake teh dežela se je seveda razvijala bolj ali manj svojim potem in je ustvarjala posevse izrazne vrednote posebne vrste, prav tako pa nosi tudi poteze, ki so skupne tvornosti vseh teh različnih narodov in upravičujejo njihovo skupno ime — celo pri umetnosti arijskih Irancev — Medov in Perzijcev. Da za razvoj umetnosti starega Orienta s tem še ni vse povedano, je jasno; nedvomno je pri njenem prvem nastajanju in poznejšem oblikovanju igrala večjo ali manjšo vlogo tudi tvornost središč, ki leže izven «zgodovinskih» centrov. Toda dokler so nam ta središča neznana in nimamo njihovih spomenikov, stoječih s historičnimi spomeniki v časovni in oblikovni zvezi in odvisnosti, se na slučajne najdbe in domneve ne moremo naslanjati in se moramo držati «historičnih» spomenikov kot edinega trdnega ogrodja slehernega zgodovinskega raziskavanja.

Je pa še nekaj drugega, česar nikakor ne smemo prezreti, kadar govorimo o umetnosti dob in kulturnih faz, ki tičijo — kakor še ves stari Orient — vsaj deloma še v tako zvani primitivnosti¹, oziroma so z njo še vedno v tesni zvezi. Ta posebna točka je mesto, katero zavzema umetnost v celokupnem življenju. S tega stališča je «primitivna» umetnost povsem nekaj drugega kot umetnost novejšega časa, v katerem je umetnost bolj ali manj individualen izraz ustvarjajočega poedinca, vrhu tega pa še nekaj takšnega, kar se dá ločiti od vseh ostalih življenskih pojavov. Prvotni človek tako pojmovane umetnosti ne pozna; umetnost mu je samo eden izmed mnogih načinov izražanja psihičnih stanov in je tako tesno spojena z njegovimi verskimi predstavami in oblikami ter s pojavi družabnega življenja, da se od njih sploh ne dá popolnoma ločiti in tvori z njimi vred vsakokratni celokupni stil ne individualnega, ampak splošnega socialnega izživljanja. Ta poteza je seveda v veliki meri svojstvena tudi še grški, zlasti arhajični — primitivni umetnosti, toda Orient jo je udeleževal vendarle čisto drugače, veliko 'doslednejše in je tekom časa prav v tej točki Okcident krenil na drugačna, nova pota.

Problem, kako se zrcali Orient v antični zapadni umetnosti, se torej dotika prav raznovrstnih vprašanj, ki se dajo skrčiti v dve: kdaj, kako in katere orientalne umetnostne oblike so prodrle na Zapad? In koliko se je Zapad navzel duha, iz katerega so bile te oblike vznikle na Vzhodu?

II.

Poizkusimo najprej ugotoviti bistvene poteze umetnosti antičnega Orienta, pri čemer omenjamo samo to, kar je v vseh dobah njenega razvoja zanjo enako značilno.

Kako zelo so začetne faze razvoja umetnostnih oblik tesno spojene z verskimi predstavami in s kultom, se kaže posebno izrazito v umetnosti starega Egipta, ki se zlasti v monumentalnih delih te notranje zveze ni otesla tja do konca svojega večtisočletnega obstoja. Da je od religije odvisna monumentalna tempelska arhitektura, je samo po sebi umevno in ni karakteristično samo za Egipt. Sorodnega izvora so — kakor povsod drugod —

¹ «Primitivnost» tukaj ne pomenja nekaj inferiornega, ampak označuje kulturno stanje, ki se bistveno razlikuje od poznejšega, n. pr. našega, ter izvira iz čisto posebnega človekovega stališča napram svetu in življenju in se zrcali v vseh pojavih njegove duševnosti: v družabnem redu, v religiji, znanosti in umetnosti.

tudi čisto posebne antropomorfne, oziroma zoomorfne oblike, v katerih je realizirala egiptovska umetnost predstave o božanstvih, ki se je v njih ohranila v obilni meri primitivna faza živalskega kulta. In kakor v vsem ostalem Orientu je bil tudi v Egiptu visoko razvit kult vladarjeve božanske osebe ter je to češčenje seveda nudilo tudi umetnosti obilo snovi. Temeljna ideja pa, ki je nudila egiptovski umetnosti največ vzpodbude in razvojnih možnosti, je bil kult umrlih. Vse egiptovsko življenje preveva važnost nazora o posmrtnem življenju, — kajti kadar človek umre, živi še vedno njegov dvojnik Ka, in sicer živi tako dolgo, dokler je ohranjeno njegovo truplo ali pa vsaj njegova verna podoba, ki mu postaneta posmrtno zavetišče in bivališče. Seveda mora imeti Ka dane tudi vse pogoje, da se udeje tvuje, kakor se je udeje tvoval poprej kot pravi človek. Čim večji gospod je bil v zemskem življenju, tem večje so njegove potrebe tudi onstran groba; ne zadošča mu samo hrana, obdajati ga morajo služabniki in sužnji, ki skrbijo zanj, mu pripravljajo vse potrebno in mu strežejo pri njegovih pohodih in zabavah. Gotovo so nekoč v začetkih gospodu sledile v grob človeške žrtve, z naraščajočo kulturnostjo pa so jih nadomestile podobe, prepojene z magično močjo. Temeljno stališče egiptovskega človeka napram življenju je bilo torej skrajno pozitivno. In iz njega je vzklila večina znamenitih umetnin, ki so bile tem obsežnejše in razkošnejše, čim večjo moč je imel v rokah človek in se je je tudi posluževal, da si zagotovi brezskrbno in udobno, «večno» posmrtno življenje.

Odtod torej tako zvane mastabà in piramide ter pozneje skalnati grobovi s skrifimi dohodi, ki naj varujejo truplo umrlega, — odtod čudoviti razvoj portretne plastike in drobne plastike služabnikov in sužnje v, odtod slednjič neizčrpno bogastvo egiptovskega reliefa in slikarstva. Hkratu pa nam ta idejna podlaga pojasnjuje tudi še nekatere najzanimivejše poteze zlasti figurativne umetnosti, ki se po svojem bistvu seveda ujemajo tudi z arhitekturo, saj ustvarja arhitektura — kakor povsod drugod — tudi v Egiptu šele pravi okvir ne samo življenju, ampak tudi vsej ostali umetnosti.

Egiptovska arhitektura preseneča s svojo kolosalnostjo, ki tekmuje naravnost z oblikami pokrajine; značilne so zanjo masivnost in ravne linije, ki jo omejujejo, predvsem pa abstraktne geometriške oblike, v katere je vkljenjena bodisi kot piramida, obelisk ali pa kot talni načrt kompleksa svetišč. Ustvarjanje prvih pravih prostorov pa ji omogoča šele slop, oziroma še v večji meri steber, s pomočjo katerega spravlja v celoto ritmičnost in oživljenje.

Prav steber pa razodeva posebno lastnost te arhitekture; kajti sredi same abstraktnosti, sredi oblik, ki si jih izmišlja in jih sestavlja sam intelekt, je steber tvor, ki je čisto naturalističen, saj ni v bistvu nič drugega kot v kamen prenesena palma ali pa zvoj papirusovih, lotosovih ali lilijinih stebel in cvetov. To kombiniranje abstraktnega in naturalističnega elementa pa je še jasnejše izraženo v mestu, katero zavzema steber v celotni zgradbi. Na njem ni nikjer označeno, da nosi ogromno težo masivnih kvadrov, iz katerih je sestavljen strop; nasprotno — kjer so se ohranili sledovi slikarij, je jasno razvidno, da je bil strop poslikan kot nočno zvezdnato nebo ali pa kot dnevno nebo z letečimi pticami in metulji; tla pa so okrašena s slikami, predstavljajočimi močvirje, breg reke ali vrt. Vrste stebrov torej ne izražajo svoje tektonske funkcije, ampak simbolizirajo palmov, papirusov ali lotosov gozd, ki se dviga iz tal proti nebu. Sredi tega simboličnega naturalizma pa prihaja spet do veljave abstraktnost, — kajti stebrov valj končno le ni nič drugega kot ploskev, ki jo polni ornamentalna pisava.

Vse te značilne poteze so v prav takšni meri svojstvene tudi egiptovski figurativni umetnosti. Iz verskih predstav o posmrtnem življenju je izvirala zahteva kolikor mogoče natančnega portreta in tega portreta v nekem pomenu ni prekosila nobena poznejša doba. Vendar pa je celo s portretom — kakor tudi z vso ostalo okroglo plastiko — spojeno nekaj abstraktnega. Kakor arhitektonska zgradba je tudi kip podvržen strogi, preračunjeni tektoniki, je sicer najvernejša podoba realnega pojava — polihromija je v egiptovski plastiki samo ob sebi umevna —, hkratu pa je ta podoba tudi idealizirana, sicer ne v zmislu grškega in helenističnega idealističnega portreta, poudarjajočega etično stran in segajočega v nadčloveštvo, ampak tako, da z naznačitvijo najznačilnejših potez podaja nekakšno kvintesenca resničnega človeka. Obenem pa so vsi ti kipi vklenjeni v čisto določene vrste tipov, veljavnih enkrat za vselej. Iz neprestanega valovanja in uveljavljanja te ali one teh osnovnih tendenc pa izvirata večna oživiljenost in svežost egiptovske okrogle plastike tekom zgodovinskega razvoja.

Še najbolj karakteristična pa sta za egiptovsko umetnost relief in slikarstvo, ki sta v bistvu oba prav za prav eno in isto in je med njima težko začrtati strogo mejo. Oba se ujemata z osnovnimi potezami arhitekture in okrogle plastike, oba izvirata iz pozitivnega, radostnega življenjskega naziranja, oba pripovedujeta neprestano o samem realnem življenju. Pričakovali bi torej naj-

čistejši naturalizem. In res so podrobnosti naturalistično opazovane in upodobljene, toda naturalistična ta umetnost niti približno ni. Vsa ta umetnost je samo neprestano ilustriranje, široko epsko pripovedovanje v podobah, ki pa v principu niso nič drugega kot neke vrste pisava. Slikarstvo in pisava sta v Egiptu — kakor tudi na Daljnem Vzhodu — skupnega izvora in slikarstvo je ohranilo sledove tega izvora do konca svojega razvoja. Slikar pripoveduje široko in natančno, za svoje pripovedovanje pa se poslužuje formul, ki so se enkrat za vselej uveljavile ter postale sheme in simboli, iz katerih sestavlja umetnik-kronist svojo povest. Kakor egiptovska arhitektura je tudi egiptovsko slikarstvo (in relief) delo intelekta; niti približno nima namena vzbujati v gledalcu kakršnokoli iluzijo realnega pojava ali dogajanja; zato pri tej figurativni, ilustrirajoči umetnosti vprašanja o perspektivi, prostornosti, svetlobi i. dr. v poznejšem zmislu nimajo nobenega pravega pomena. Umetnik je s svojimi slikami krasil ploskve, njegove «epske» dekoracije pa so bile s temi ploskvami v popolnem skladu, — bile so namreč tudi same čisto ploskovito zasnovane, bile so shematične, abstraktne, simbolične ilustracije. Odtod specifično egiptovska «perspektiva» človeškega telesa, — odtod zemljevidna shematičnost pokrajine, — odtod tipičnost prizorov, — odtod razvrščanje kompozicij v dolgih horizontalnih pasovih, — sredi vse te abstraktnosti pa množina prelestnih opazovanj in živih, svežih motivov.

Kar je ustvarila egiptovska umetnost, je neprecenljivega pomena za ves nadaljnji razvoj umetnostnega ustvarjanja. V arhitekturi, v plastiki, v slikarstvu, pa tudi v ornamentiki — povsod je zgradila temelje, na katerih so pozneje morali zidati drugi. Toda ti temelji so bili mogoči le v njeni duševnosti. In še povsem drugačen je bil svet druge važne orientalne kulture: sprednje Azije z glavnim središčem v stari Mezopotamiji.

Umetnostni — kakor tudi celotni kulturni — razvoj sprednje Azije je vsaj zaenkrat še manj znan kakor razvoj starega Egipta, kar je lahko unljivo, — saj so tukaj divjali čisto drugačni viharji kot v Egiptu in večina spomenikov je bila zgrajenih iz minljivejše snovi in se jih je zato ohranilo razmeroma veliko manjše število. Razen tega je bilo do še prav nedavnega časa zelo otežkočeno njihovo sistematično raziskavanje. Vendar so prišli na dan značilni spomeniki najvažnejših razvojnih dob, reliefi — sicer pozne dobe asirskega razcveta pa so naravnost sijajno zastopani. In vsaj približno so jasne glavne poteze, ki so vsej tej umetnosti skupne.

V zgodovinskem razvoju sprednje Azije ni one dosledne enotnosti, ki je tako zelo značilna za zgodovino Egipta. Vzroki so jasni. Dežela ni bila tako veskozi obdana od zaprtih prirodnih meja kakor Egipt, skozi njo so divjala preseljevanja narodov, menjavali so se vladajoči narodi in mešale so se rase, časovno so si v premoči sledili Sumerci, Babilonci, Asirci, Perzijci in bolj daleč stran od središča še cela vrsta drugih narodov in plemen, — naj omenim samo Mitance in Hetite. In vendar — če pregledujemo ohranjene umetnostne spomenike različnih dob sprednjeazijske zgodovine, odkrivamo bistvene poteze, ki so jim vsem skupne od začetka do konca in ki izvirajo iz duševnosti, diametralno nasprotno egiptovski.²

Seveda je tudi tukaj umetnost tesno spojena z verskimi predstavami in kultom. Toda ta religija se je razvila iz človekovega temeljnega stališča napram svetu in življenju, ki prav nič ne spominja na stari Egipt. Egipčani so se vdajali življenju, ga uživali takšno, kakršno je bilo, in njihova poglobljena skrb je bila, zagotoviti si nadaljevanje tega življenja tudi onstran groba. Religija Sumercev, Babiloncev in Asircev pa je stavljala življenju ozke meje, kajti vse, kar človek dela, vse, kar se z njim godi, je odvisno od večno veljavnega, neizpremenljivega božanskega reda, od neizbežne usode, zapisane v zvezdah, ki so božanske sile in odločujejo sleherni človekov korak. Nad človekom vlada absolutni, metafizični princip, napram kateremu je človek samo suženj in črvič.

V umetnosti narodov s takšnimi nazori kult umrlih ni mogel igrati važne vloge. Mrliče so pokopavali v hišah in nihče jim ni postavljaj nagrobnih spomenikov — vsaj ohranili se niso, — in če so jih, se pač niso razlikovali od ostalih spominskih stel. In kakor je bila v Egiptu umetnost last vsakega človeka in se je mogel vsakdo z njo naslajati in se v njej izražati, — tako je v stari Mezopotamiji in v vsem njenem okrožju umetnost prav za prav samo privilegij vladarja, ki je poosebljena država in zastopnik boga na zemlji. In zato je vsa ta umetnost kraljevska; kralj je edini, na čigar ukaz in v čigar slavo se dvigajo ponosne zgradbe — poleg bogovom posvečenih templjev —, kralja proz

² Pri raziskavanju sprednjeazijskih spomenikov zavzema še vedno prvo mesto čisto zgodovinsko in arheološko zanimanje, študij umetnostno-zgodovinskega razvoja pa tiči šele v začetkih. Izboren sintetičen poizkus pregleda razvoja te umetnosti v zvezi z egiptovsko nudi L. Curtius, *Die antike Kunst*, I, Berlin 1923. Posebej za plastiko pa je najnovejši in najboljši pregled: Ch. Picard, *La sculpture antique des origines à Povidias*. Paris 1923.

slavljajo figuralne kompozicije, — ostalim smrtnikom pa je ostal le majhen delež: cilindri, s katerimi so pečatili svoje dokumente, z vrezanimi kompozicijami, ki pa tudi vedo pripovedovati samo o bogovih, o mitičnih herojih in kraljih ter se tudi v ostalem popolnoma skladajo z umetnostjo kraljevega dvora.

Že iz tega je razvidno, kakšna je arhitektura. Njeni glavni nalogi sta trdnjava in kraljevski grad. Najvažnejši in povsem izvirni njen tvor pa je zikkurat, ki se je razvil iz potreb astralnega kulta in predstavlja visoko zgradbo, obstoječo iz vrste teras, spojenih s stopnišči in obhodi; ta «babilonski stolp» uvaja v arhitekturo prvokrat močno poudarjeno vertikalo. Velikih notranjih prostorov, ki so se v Egiptu s pomočjo stebrov tako sijajno razvili, ta arhitektura ne ustvarja; orientacija in razdelitev vsega gradbenega kompleksa razmeroma majhnih notranjščin se ravna ne po dolžinski osi — kakor v Egiptu —, ampak je razgrnjena v širini. Steber sam je sprednji Aziji znan, vendar ga ne uporablja kot arhitektonski člen, ampak samo dekorativno, bolj v plastiki kakor v stavbarstvu. Največjo pažnjo pa posveča sprednjeazijska arhitektura vhodu, ki ni bil v Egiptu nič drugega kakor skromna odprtina v steni, a postane tukaj najmonumentalnejši del zgradbe, kateremu je podrejeno vse ostalo. Vsa idejna sila te arhitekture, izvirajoča iz temeljev sprednjeazijske duševnosti, je izražena v teh mogočnih portalih, prekritih z oboki in obdanih od stolpov, okrašenih s simboličnimi figurami vladarjeve moči in slave.

Da se tudi plastika suče pretežno samo okrog vladarjeve osebe, je po vsem povedanem samo po sebi umevno. Neprestano se ponavlja v okrogli plastiki isti motiv: vladarjeva stoječa ali sedeča figura, vedno v isti stereotipni hieratični pozi, z istimi kretnjami, če jih sploh smemo imenovati kretnje. In zopet je vse to neskončno različno od egiptovske portretne plastike. Tukaj portreta prav za prav ni, kajti če primerjamo figure raznih babilonskih kraljev med sabo, uvidimo prav kmalu, da nosijo vse isti tipični obraz. Ta poteza ni morda znak neznanja, ampak je samo logična posledica svetovnega naziranja sprednjeazijskega človeštva. V bistvu je v teh figurah izražena verska ideja, saj sta kralj in kult bogov eno in isto;³ kakšen zmisel bi imelo v takšnih podobah poudarjati in označevati individualne, čisto osebne poteze? Te podobe so vendar nekaj nadzemskega, simboli večno trajajoče božanske moči, — zato odpade v njih vse, kar je slučajno in

³ V izraelskem sv. pismu se neprestano ponavlja ista ideja: procvit države je odvisen od pravičnega — seveda tukaj globlje pojmovanega — češčenja Jahveja in spoštovanja njegovih zakonov, ki so hkratu tudi državni.

časovno. Realne modele izpreminja umetnost v abstraktne simbole, ki se v ničemer ne razlikujejo od bogov.

Toda plastika — in tudi gravirana risba — gre še dalje. Semitski domišljiji ne zadošča človeška figura, kadar hoče plastično izraziti mogočne sile, segajoče preko vsega človeškega. In porajajo se fantastična mešana bitja, katerih je polna dekorativna plastika, zlasti pa kompozicije na pečatnih cilindrih, — ves svet pošastne, elementarne fantastike, ki pa ga preveva isto osnovno hotenje kakor vse druge tvore te umetnosti: proslavljanje absolutnega principa vsega obstoječega, principa, ki je neskončno vzvišen nad vsem, kar je v življenju človeškega. Vsa ta mešana bitja so torej sami simboli, — toda ti simboli nimajo nič skupnega s simbolizmom egiptovske umetnosti. Egiptovska pripovedna in dekorativna figurativna umetnost se je — kakor rečeno — posluževala formul, okrajšav, iz katerih je sestavljala svoje kompozicije; in njene poedine formule, n. pr. za človeško telo, so bile gotovo bolj simboli kot pa posnetki resničnega pojava. Sprednjeazijska figurativna umetnost takšnega simbolizma prav za prav ne pozna. Njeni simboli so čisto naturalistične podobe, simbolizem sam pa tiči v ideji, ki jo izražajo. Včasih pa se ta umetnost povzpne tudi preko tega: tam, kjer ustvari heraldično zasnovane kompozicije in posamezne figure, ki jim prvotnega idejnega, gotovo tudi verskega izvora ne poznamo, kateri pa je nedvomno v zvezi z ostalo duševnostjo. Te heraldične figure in skupine, ki so največje važnosti za razvoj umetnosti v Evropi, so tudi «metafizične» in vzvišene nad vsem zemskim in človeškim.

Najsijajnejše pa se je izpovedalo sprednjeazijsko umetnostno hotenje v reliefu. Iz celotnega razvoja so se nam ohranili sicer samo fragmenti, ki pa zadoščajo, da si moremo ustvariti vsaj splošno sodbo. Ta reliefna umetnost ima seveda znake iste duševnosti na sebi kakor arhitektura in okrogla plastika; njene kompozicije so tako rekoč abstraktne, podajajo samo splošne oznake, samo to, kar je za karakteristiko historičnega dogodka najvažnejše. Figure, iz katerih so sestavljene, so sami tipi, ki se povsod neprestano ponavljajo po svojih motivih in oblikah. Ves ta svet reliefnih figur je strogo urejen in je podrejen istim principom kakor življenje v zrcalu verskega mišljenja. Nikjer ni videti nage figure (nago žensko figuro je poznala le sumerska umetnost in njena naga boginja ljubezni je v bistvu izhodna oblika grške Afrodite), čisto natančno določeno in omejeno je število gibov človeškega telesa; vse skupaj pa je trdo, suho, hieratično, kakor da ti ljudje niso imeli nobenih lastnih čuvstev in kakor da so v

resnici imeli opravka edinole z bogovi in heroji in so prepevali same psalme. In vendar so pri tem naturalistično opazovani in so realni tudi prizori, v katerih nastopajo in ki se nanašajo vedno samo na boje, zmage in love. In česar egiptovski relief sploh ni poznal, je sijajno označeno že v stari sumerski steli kralja Eannatum: vojska je resnična vojska, kralj sam ni samo simbol, ampak pravi človek; umetnik je izkušal upodobiti resničen zgodovinski dogodek. Nadaljnji razvoj je šel še dalje. Stela akkadskega kralja Naramsina — najstarejši semitski spomenik — nudi že kompozicijo, ki je zasnovana kot enotno gledan, dramatično razgiban prizor v zaključeni pokrajini. Kar pa je ustvarila asirska reliefna umetnost, je sploh najsijajnejši historični relief, v katerem je že dosledno izveden kontinuirajoči stil in so se umetniki mestoma celo že približali pravi perspektivi.

Toda vsa ta blesteča, bogata monumentalna umetnost, ki je v toliko točkah šla preko razvoja egiptovske, pozna samo nadzemsko resnobo in kraljevsko veličastvo; tuja ji je radost, ne pozna lepote. V njej je vse vzvišeno, vklenjena je v meje svojega duha, ki je izpremenil človeka v sužnja brez solnca in svobode. In zato ji človek ni nič. Svobodno se čuti samo tedaj, kadar upodablja žival, pri kateri ni vezana na svoje metafizično razmišljanje. In zato je dosegla vrhunec svoje izrazne moči prav v živalskih figurah, ki jim vsa poznejša umetnost nima enakih.

Takšni sta bili torej v glavnih potezah umetnosti dveh glavnih najstarejših kulturnih dežel: Egipta in sprednje Azije. Mnogo je med njima razlik, koliko pa imata vendarle skupnega, nam pokaže primerjanje z umetnostjo Zapada. Saj je v njih obeh zapopadana umetnost vsega antičnega Orienta. Kajti umetnost ostalih sosednjih pokrajin se je v glavnem izživiljala ali odvisno od prvega ali od drugega kulturnega središča ali pa se je v njih — kakor predvsem v Feniciji — razvil mešan stil, sestavljen bolj ali manj samostojno iz elementov egiptovske in hkratu tudi mezopotamske umetnosti. Seveda je pri vsem tem raznorodnost etniških sestavin prebivalstva sprednjeazijskih pokrajin vsled različne psihologije porajala mnogoštevilne varijacije in uvajala v prevzeti kanon umetnostnega oblikovanja mestoma tudi povsem novo pojmovanje. Samo en primer naj omenim: fantastično bitje Sfinks je plod egiptovske umetnosti; prevzela ga je hetitska umetnost in šele na hetitskih tleh je dobilo to bitje svojo žensko obliko, v kateri je prešlo v klasično grško umetnost in odtod na ves Zapad.

(Konec prih.)

Juš Kozak / Šentpeter

(Nadaljevanje)

Ubijajoči rod.

Župnik Rožman ni videl, da je solnce zatonilo. Zasnežena zemlja je zardela pod ostrimi, ledenimi vetrovi, ki so zaveli z gora čez široko ledino. Sedel je pri oknu v dve gube in si zakrival razsrjeno obličje z dlanmi. Čeprav je širila peč po sobi sladko toplino, je župnika zeblo pri srcu.

Zjutraj je bil prejel iz škofijske palače pismo. Ves dan so mu migljale pred očmi nafrkane črke, ki jih je pisala roka škofovega tajnika. Kadar se je Rožman ozrl na papir, se mu je zagabilo, kajti zdelo se mu je, da se plazijo po beli poli mrzle gaščerice, ki se grejejo pod solncem vzvišene milosti. Čim dalje je premišljal, tem bolj je sovražil potuhnjene besede.

Neštetokrat se je že odločil: «Škof ni videl pisma. V svoji dobroti je slep za ljudi.» Zaman, ubežati mu vendar ni mogel.

«Poročila iz tvoje fare niso razveseljiva... Kesam se, da sem bil obdolžil pastirja, da je malomaren... Nočem grešiti z dvomom nad njegovo pravičnostjo in gorečnostjo... Toda jeza ljudstva je potrkala na moja vrata. Da je ponujal boga samomorilcu... Da se prijateljsko družijo z javnimi pohujševalci ter ni ganil z mezinem nad javno vlačugo...»

«Lažete, lažete!» je branil župnik s povzdignjenim glasom.

«Če vse premislimo, tudi govorice, katerim smo nekoč pokazali vrata, da vabite prijatelje, jih gostite v župnišču z dobrim vinom, se ga celo sami nespodobno... Svetovali bi vam previdnost in dober premislek, komu služite.»

Župnik je zopet povsobil glavo. Sredi te zimske tišine se je čutil še mnogo bolj zapuščenega in osamljenega. Najhujše očitjanje zavoljo svojega življenja bi prenesel z mirnim srcem, toda srce se je grozilo nad sirovostjo, s katero žalijo njegove patricije, poslednje svobodnjačke mestnih fara.

«Kaj poznate vi življenje? Izza železnega omrežja pridigate mojemu ljudstvu. Verujte mi, Kserkses ni ukrotil morja z verigami. Jaz pa sem temu morju žrtvoval svoje srce, ga potopil na dno, da bi umiril razpaljene duše s tolažbo.»

Vstal je in hodil po sobi.

«Poznam jih in vem, da so dobri v srcu. Seveda, vere ne nosijo na jeziku in nimajo kameleonovih oči, ki bi se pretvarjale v blaženem prevzetju, kadar razkrivajo svojo dušo. V življenje jih je

postavil On, ki jim je dal zemljo, denar, lepoto in moč. Zapravedal jim je boj za te blage. V svojih strasteh trpe in ko jim je duša polna kot je porodnica v skrivnostni uri, se vržejo predenj ter ga molijo iz vse globine duše. Po svojem srcu žive. Če jih pa hočete vkleniti v verige hlimbe in potvarjanja, je samo ena pot, častiti. Ponosni možje bodo postali tercijalke, nič drugačni kot te, ki se plazijo pred vašimi vrati, opravljajo, natolcujejo in sikajo kakor zavistne kače. Kajne, vi verjamete tem. Jaz pa ljubim mogočne patricije, svobodne in prešerne, resne in poštene. Zato ostaneva midva na vek obrnjena s hrbtom drug proti drugemu. Tak je moj odgovor, drugačnega ne vem.»

fati: Jaka je Sklenil je, da ne bo pisal; če ga pozovejo, bo odgovoril.

Užaloščena duša je tožila sama sebi: «Gorje vam, ki vodite človeške duše v boj, da preklinjajo, kar bi morali ljubiti. Vi pozabljate, da je v človeških dušah strašna zavist, katere ne izruješ iz srca, če preklečiš vse dni pred oltarjem. Še zlobnejše se razpase, v strupenem ognju izbruhne, ki razdene nekoč božje kraljestvo. O, svetniku v apeninskih gorah je plamtelo srce v ljubezni, ljudem pa sikajo iz njega zeleni plameni zavisti. Na te hočete zidati svojo cerkev. Potercijaliti hočete ubogo ljudstvo, da bi mu strast natolcevanja zavijala oči. Prav je tako, če menite, da bodo stali zidovi, ki jih boste gradili izpod kupole do zemlje. Moja cerkev pa raste iz človeških src in nič ne vem, kakšna bo kupola. Zato se ne umaknem!»

Obstal je sredi sobe in uporno gledal skozi okno. Čudna mehkoča, ki je še ves dan ni čutil, se je nenadoma polastila srca. S toplim glasom je izpregovoril:

«Dokler ne izginem v večni noči, se ne umaknem!»

Tisti hip se mu je stožilo tako samemu in zapuščenemu. Zaželel si je ljudi.

«Če vprašajo po meni, sem pri Hostarjevih,» je naročal.

Komaj je dobro pričel gaziti sneg, je zadel ob človeka, ki je prikobalil čez cesto. Obraz se mu je razjasnil.

«Oho, Svedrač! Aha, vsaka ovčica najde pot k pastirju. So te mrazovi prignali?»

«Prečastiti, zimsko bero pobiram.»

Župnik se je smejal na ves glas, ko je gledal pred seboj možička, mežikajočega na eno oko. «Hm, denarja nimam. Veš kako? Stopi v kuhinjo in povej Marijani, kdo te pošilja. Naj poišče med obleko ono ponošeno suknjo, mislim, da pretolčeš letošnjo zimo. Pa večerjaj pri nas.»

«Zahvaljeni, gospod! Vi res poznate človeške želje. Obljubljam vam, da se ne bom valjal v njej po nečednih krajih.»

«Že dobro, Svedrač!»

Na Hostarjevem dvorišču je vladal mir. Pri peči v hiši je sedela Marija, v svojem kotu stari Hostar.

«Zdrava, Marija! No, oče, kako s sinom?»

«Na boga renči,» je porogljivo vrgel Hostar in odkrevsal iz izbe.

Marija se je z vlažnim pogledom ozrla v župnika, ki je bral vsemu svetu zatajevano ljubezen. Grenko so se glasile njene tihe, otožne besede:

«Tudi jaz ne dobivam drugačnih odgovorov.» Povesila je oči. «Edina tolažba mi je delo.»

Nad njima je molčal sveti Duh. Lepa, črna mačka je predla na zapečku. Oba sta čutila, kako skozi tiho sobo, v kateri blagodejno diši razgreti zrak, polzi čas in odnaša seboj mladostno življenje. Kar je pri delu, tam zunaj na mrzlem dvorišču, v kuhinji med šumom in hrupom otrpnilo, se je v tej skrivnostni uri poleg človeka, trpečega z njo, prebudilo, da bi se mu najraje razjokala na prsih. Rožmanu se je zazdelo, ko se je zopet ozrl v blede obličje, po katerem so polzele svetle solze, da ne joče ona, ampak zamorjena mladost v njej, ki se je hotela baš razcveteti. On je poznal to boleost, ki se maščuje za zločin nad seboj in gloda vse življenje v duši. Narahlo jo je prijel za roko.

«Ne joči, Marija, dete ti povrne za trnjeve ure.»

Strah, ki je begal njen jasni pogled, mu je jasnejše kakor beseda razodeval, kaj se godi v njej.

«Gospod župnik, saj mi ne bodo pustili niti otroka. Vi ne veste, kako se bojim, ker vem, kaj prihaja. Oče me zasleduje pri vsakem koraku. Komaj se oddahnem, že me preganjajo očitajoče oči. Zdi se mi, da hoče iz same zlobe izpiti mojo mladost. Kar medlim že pred temi uročnimi pogledi. Moj bog, saj nisem kriva te strašne nesreče. Ne govori pa in ne gleda me prav nič drugače. Boste videli, jaz imam dela čez glavo, premlada sem za tako hišo, zdaj tam, zdaj tu, dopoldne prodajam, kje se bo pehalo ubogo otroče. Iztržejo mi ga, kakor so mi že takrat prerokovale sanje.»

Še globlja tišina ju je objela in slišneje je polzel čas. Župniku je bilo tako težko, da se niti ni upal ozreti v obličje žalostne matere. Ona pa je sklanjala glavo nad prsti, ki so vezli in spletali nežna vlakna za prvo obleko novorojenčku.

«Kaj pa Matija?» Župnik je hotel s pogovorom drugam, pa je takoj videl, da so vsepovsod same rane.

Žalostno je zganila z glavo, da so ji pšenični kodri padli na čelo: «Ne prihaja. Tudi delat ne hodi. Par dni je zaprto, drugače seka nesrečni Luka.»

«Slabo zanj, če bo pustil delo.»

Tedaj je prešinilo Marijo tisto vroče vprašanje, ki ji je že ves večer kipelo v srcu. Spustila je haljico v naročje in se naslonila na mizo.

«Gospod župnik, mnogo sem premišljala. Povejte mi odkrito, kajti ponoči mi ne dá spati misel, da je Aza vendarle kriva.» Strmela je v mizo in z utripajočim srcem pričakovala odgovora.

«Marija, ne dvomi nad njo, jaz verujem v njeno čistost.»

«Tudi jaz sem verovala. Zdaj pa sem pričela dvomiti. Morda je kriva njegove smrti zaradi tiste noči. Lahkomišljeno je živel: Marsičesa se spominjam iz njene mladosti. Nekoč je prodala lepo rutico, da je kupila sladkarije. Očetu se je nalagala, da sem jo jaz raztrgala, in dobila je novo. Še pozneje se spominjam, kako sem ostrmela nad njenimi očmi, ki so bile vlažne od samega poželenja. Starejša je bila od mene. Skupaj sva se igrali na dvorišču. Ne vem več dobro, kako je bilo, to vem, da se je Aza zatekla k hlapcem, v njih sobo. Ko sem prišla za njo, jo je držal veliki na kolenih ter jo stiskal k sebi. Ni se branila, ampak strašno čudno so ji žarele oči. Skoro sovražno me je pogledala, ko sem jo potegnila iz naročja. Mesec dni ni izpregovorila besedice z menoj. Glejte, vse to premišljam, pa se me polasča strašen dvom, ki me ne zapusti ne podnevi ne ponoči. Kdo, kdo bi mogel povedati, kaj se je zgodilo v tisti noči?»

«Nihče, Marija. Aza je preponosna, da bi črhnila besedico. Veruj mojim očem, sam sem te prosil, da bi molila zanjo. Nisem izrekel teh besedi iz strahu pred njenim grehom, ampak zavoljo njene narave, ki ne pozna usmiljenja in ne gleda drugim v dušo. Ona pozna le sebe. Kriv je Andrej, če je kdo kriv, ker jo je zavrzel zaradi dvoma, ali pa niti dvomil ni.»

Prvič v življenju niso Mariji vrnile njegove besede miru. Celo vzravnila se je in zavrnila: «Andrej ni kriv! Jaz mu ne zamerim!» Sklonil se je k njej in boječe je govoril.

«Marija, ne dvomi nad Azo, odpusti ji!»

«Odpustila sem ji že davno, gospod župnik. O njeni čistosti nisem in ne morem biti prepričana. Govoriti moram z Andrejem.» 061

«Bolje bi bilo, če ne storiš tega.»

«Moram, drugače ne bom mirna.»

Župnik še ni domislil svoje misli do konca, mračne in zlovešče, obetajoče nekaj usodnega za Marijo, ko je vstopil Svedrač.

«Gospod, zdajle bo tudi bogca zeblo, pa še kožuška nimate zanj, k staremu Jergelcu je trebā.»

«Jezus!» je zašepetala Marija in naslonila glavo na dlani.

«Poslali so me, gospod, v farovž so prišli!»

Rožman je prebledel, kakor človek, ki ne more odvrniti in beži pred neizbežno nesrečo. Svedrač ga je poklical že med vrati stoječega.

«Naj nikar ne zamerijo. Še zimske hlače sem izbral, ko sva s kuharico pregledovala vaše cunje.»

Oni je zamahnil z roko in izginil v snegu.

Marija je kar odrevenela. Svedrač pa je prisedel in sklenil počakati.

S sklonjeno glavo je prisluškovala. Kmalu je tiho zaklenkalo med snegovi. Njene oči so se široko odprte zgrozile pred strašno smrtjo, ki je tam gori v samotnem domu tiščala starca za grlo.

Žalostno je utripal zvonček v snegu. V njej pa so se obrnili pretrgani zvoki v grozno pesem smrti, ki je kosila z ledeno koso vse upe in nade, da se vendarle ni zgodilo po krivdi njenega rodu. Napovedovala je v sebi očetovo smrt. Ugasnilo mu bo srce, ko pojdejo mimo hiše.

Vstala je. Oči so zrle pred seboj nesrečnega starca, ki ima le še toliko moči, da bo izhropel prekletstvo nad njenim rodом.

Kakor daljnji glasovi, je zopet slišala Azine besede: «Zasadi na njegovem grobu jagneđ.» — «Ne, ne!» se je branila. Zdelo se ji je, da čuje, kako v viharni noči vrši obupna kletev med vejami zapuščenega drevesa. «Ne, ne! Niti spomin naj ne ostane, da je ubijala naša kri.»

Trepetala je in se tresla. Pod srcem se je zganilo in v grozi se je sesedla. Kalno so zrle oči predse in prvič jo je bilo strah, da poji kri ubijajočega rodu mlado bitje pod srcem.

«Kako ste bleđa, mamka!»

«Daj mi vina, Svedrač, slabo mi je.»

Natočil je polno steklenico. Komaj je omočila ustnice. «Na, pij!» Porinila je pijačo nazaj.

«Mamka, vi res veste, kaj je človeku potrebno. Kmalu bo enega manj, še laže ga bomo pili. Veste, jaz pravim, da bi nihče ne umrl, če bi se mu grlo ne pošušilo tako, da bi ga ne mogel več srkati.»

«Kaj praviš?» je govoril njen jezik mesto odsotnega duha.

«Pravim, da ga ni škoda, kdor se s svetom skrega.»

«Nisem slišala.»

«V sanjskih bukvah je zapisano, da mora v grob, komur se sanja o lepi ženski. — Hm, za vsakega ni postlano pri devici.» Zlobno je vrtnčil Svedrač s svojim jezikom.

«Ti veš?»

«Sem zid ometal tisto jutro.»

Marija je lezla v dve gubé, groza jo je tlačila k tlom.

Rožman V tem trenutku je stal Rožman poleg umirajočega starca, ki je s steklenimi očmi lovil poslednjo misel svojega življenja. Grgralo mu je že v goltancu in jabolko je drhtelo. Župnik mu je prigovarjal z blagim glasom: «Se kesaš svojih grehov?» Starec je ves posinel in hlatal za besedo. Težka sapa je bila mrtvaška. Zadet od kapi je jecljal pod pritiskom nevidne sile: «Se... se... kes...» S koščenimi prsti se je grabil za prsi in prešal besedo iz njih. Ko se mu je Rožman približal z bogom, da bi ga obhajal, je zamahnil z roko, besno so zalajale oči, v grlu pa se je odkriknila kletev: «Prekolni, bog, Zamejčev rod, da bo trpel... do krvi!» Župnik se je zgrozil, se odmaknil, starec je s poslednjim naporom lezel kvišku in v tem hipu padel zopet nazaj. Še enkrat so se zveržila usta, kakor bi hotela zaškrtniti. Izdahnil je.

Ko je pokleknil poleg mrtvega, ni mislil na molitev. Strašno doživetje mu je polnilo možgane. Vračal se je z bogom domov. Ena sama misel je kljuvala v srcu: «Nesrečni rod, za oba prepozno!» Povešal je glavo: «Zdaj piši pisma, če živiš med njimi, ki pred živim bogom na smrtni postelji preklinjajo.» Sklenil je molčati, da bi se ne izvedelo med ljudmi. Bal se je tudi zase, da bi ne opešal pred kletvijo.

«Nazaj gredo!» je zarjulo v Mariji. Bilo ji je, kakor bi jo pokopala pod seboj težka skala. V ušesih ji je šumelo in ničesar ni slišala kot pojemajoči zvonček v snegu, ko je bog žalostno bežal od ljudi.

kaj
časno
mišljenega «Ni se spravil, ni odpustil, tam bo tožil in obdolžil naš nesrečni rod!» se je mešalo v njenih do smrti trudnih možganih. Kar jo je prej polnilo z grozo, je rastle zdaj v obup in pred njenimi duševnimi očmi se je odpiralo črno brezno, v katerega bo pahnil Večni človekov rod, ki je ubijal. Gledala je pred seboj očeta, vijočega se v silnih mukah, mater, sestro, strica, vse neodrešene, s krvavimi znamenji, zaman proseče milosti. Med njimi pa je stezala roke komaj rojena deca.

Zdrsela je na kolena, mrzel pot ji je orosil čelo, ko je molila iskreno in vdano: «Jezus, usmili se nas!» V daljavi je umrl zvonček.

Pred njo je rastle slika njene poroke. Pod srcem je dihala živo bitje. Tisti hip jo je prevzela neskončna slast trpljenja in prisega, dana pred Večnim, je oživela v njej s sladko, odrešujočo močjo. Zopet ji je kri napojila lica, začutila je v sebi moč odpovedi in žrtvovanja za otroka, rojenega iz nje in iz krvi njenega rodu.

Počasi je vstala. Zavedala se je brezmejno bridke tajne svojega materinstva.

Skoro neslišno so se odprla vrata in tiho je vstopil oče. Komaj ga je Marija pogledala, že je vedela vse. Kaj bi dala, da ne bi bil prišel v tem trenutku, ko je potrebovala poslednjih moči, da bi ostala trdna pred Svedračem in se mu ne pokazala v svoji slabosti, temveč taka, kot je bila od prvega dne, mogočna gospodarica v hiši smrti. Iz plahega beganja očetovih oči je brala, kaj ga je pripeljalo po tako dolgem času.

«Ne ve še. Izprašuje molče!» se je utrnilo v njej, začuvši mehki glas: «Ste doma? Kje je on?»

Hitela je izza mize, da ne bi zvedel pred njo, v njenem domu. Odprla je vrata in obotavljajočega se vodila za seboj.

Kakor hitro sta obstala pred Rokovim naslanjalom, je po moževem licu spoznala, da muči tudi njega skrivnostno obhajanje tam zunaj. Poslednja žilica ji je zastala in slutila je, da bo vse prizadevanje zaman.

«Z bogom so se vrnili!» je izpregovoril mož mesto pozdrava. Strastno je govoril kot človek, ki stoji tik pred smrtjo in strah pred nenadnim koncem je dihal iz grla.

Matija je pomenljivo pogledal in Marija je vedela, da se bori z vprašanjem, «komu je bilo namenjeno?»

«Poklical si me po Mariji,» je nagovarjal, odsoten z duhom in očmi. «Nisem utegnil prej. Denarja bi rad?» Že je segel v žep in vlekkel zmečkane bankovce na dan.

Roka je navidezno prešel zunanji strah, ko je zagledal denar. «Rabim, popravila, saj veš.» Marija je pomislila: «Meni je dejal: dolgovi.» Ko je zagledala v trepetajočih prstih sramežljive denarje, je vzplamtela v njej slast žrtvovanja in odpovedi, ki se je čudno mešala s strahom pred očetovim denarjem. Hitro je pristopila in z odločno kretnjo, prijela očeta za roko.

«Ne, oče, spravite! Ni nam treba denarja. Dokler bom jaz pri hiši, bom delala, da nam ne bo treba pomoči.»

Matija je ves zmeden iztegoval desnico in ponujal. Roku so se zaiskrile oči od jeze in z vsem gornjim telesom se je nagnil čez Marijino roko:

«Daj!»

«Ne, ne!» je branila ona; prijela je očetovo desnico ter ravnala z njo kakor z mehko otroško ročico.

«V tej hiši sem jaz gorspodar,» je kričal Rok. Ona pa je dobro vedela, da je oče prinesel denar le zaradi tega, ker ga tare notranji nemir.

«In jaz!» se je ponosno zoperstavila.

Matija je okleval: «Sem mislil, sem mislil.»

V tem hipu je vstopil stari Hostar. Takoj je pregledal, kaj se godi. Z zlobnim očesom se je ozrl v snaho, prenašajočo uporno njegov pogled. Iz starega se je gnetel užaljeni ponos, da bi moral sin tako beraško prositi za denar. Pridrsal je do Zamejca in mu s prijateljskim potrepom po rami prigovarjal: «Le spravi, Matija, imamo, hvala bogu, boš še sam rabil. Človek nikoli ne vidi pedi pred nosom. Danes so starega Jergelca obhajali, pa so prepozno prišli. Kap ga je, od jeze in žalosti za sinom.»

V Matijo je treščilo. Zdaj je zvedel, kar je iskal. Hitro je spravil denar, vstal in ni vedel, kam bi pogledal. Porogljivo so ga zasledovale Hostarjeve oči. Še je zbral toliko moči, da je zajecjal: «Kdo bi si bil mislil?» Nato je hitel brez pozdrava iz sobe in med vrati so izginila visoko dvignjena ramena.

Marija je molče sedla na postelj in ni odgovorila, ko je zavihtel stari palico nad njo: «Ena bo spravila očeta v grob, druga pa moža. Ne bo ga!» Zaloputnil je za seboj vrata in odšel v hišo.

Svedrač je še vedno praznil svojo mero.

«Z dolgim nosom so odšli,» je sprožil pretkano, kakor je vedel, da bo staremu všeč.

«In Matija! To jo je pocejaj! Ne vem, če bo zadruga vse mirno prenesla?» Hudobna misel je kalila v njem. Ves vesel nad njenim rojstvom se je zarežal: «Pijva, Svedrač, prinesi ga še mero!»

Dekle so že polegile in ko je bilo vse mirno, je prišla Marija v kuhinjo.

Marija
starka Zebo
Kadar je Marija prosila miru, je vselej poiskala Zebo. Starka je po večerji posedala pri Hostarjevih ter se vračala pozno v noč domov.

Čepela je na pručici, nalagala na ogenj in ni trenila z očmi, kadar se ji je rdeči svit razlil po brazdah obličja. Nepremično so strmele izpreminjaste oči v dogorevajoča polena, dokler ni ogenj razjedel belega lesa.

«Strašen dan!» je potožila Marija, «sta še vedno v hiši?»

Zeba je pokimala: «Svedrač ima spet svoj dan. Starega vleče in pije. Dobro zakleni, nocoj se bo klatil tod okoli, odnese, kar vidi.»

«Eh, Zeba, če vse odnese. Jaz sem preveč utrujena in upehana od tega življenja. Ali veš, da je nocoj pobralo Jergelca?»

«Sem slišala.» Popravila je ogenj s krepelcem. «Zdaj ugasne tukaj, zdaj tam, pa se spet iznova vname. Vidiš, tudi mi smo polena, ki jih kuri Gospod.»

656 «Ti ne veš, Zeba, kako me je ta smrt pretresla. Naš rod je kriv. Ne izpusti me strašna misel, da je Aza...»

«Aza ni kriva. Če pa je, verjemi, da je vsako mlado dekle toliko grešilo.»

«Te ni strah, Zeba, da je naš rod ubijal?»

«Ne poznam tega strahu. Vsi rodovi ubijajo. Kar živim, še nisem videla drugače. In vendar nas življenje tako lepo greje.»

Marija je povabila glavo, nocoj ni našla pokoja.

«Otrok moj, kaj si boš težila dušo? Mar še vedno misliš, da je svet tako čist kot sneg pozimi?»

«Ampak, Zeba, mojega očeta bo zadelo.»

Starka je nejevoljna vstala. «Pojdi spat! Dobro zakleni in nase misli. Dogorelo je.»

Tam zunaj med snegom je starka glasno premišljala: «Križ božji in njegovo usmiljenje z nami. Vsega je enkrat konec.»

Obstala je na dvorišču. Skrb za hišo ji je prešla v meso in kri, da ni mogla v posteljo, preden ni pregledala vsega doma. S sklenjenimi rokami je potem prisluškovala, kako konj v hlevu nateguje pripono in zopet je žalostno ponovila prejšnje besede. Ko je zopet zahrzalo v hlevu, se ji je zdelo, da čuti žival z njo in še grenkejša je mislila: «Gospod, res si udaril. Prejšnje čase so v teh urah deklam visele roke trde od dela, zdaj se že valjajo po gorkih posteljah.»

Drsajoča mimo Azine sobe, je zaslišala v njej šum, skozi špranjo je mežikala luč. Prisluhnila je. Iz sobe je prihajalo nejasno vzdihovanje. Potem se je nekdo prestopil. Čula je, kako je odprl omare in zahrkal.

«Bog nas varuj! Matija je. Že spet nori.» Pretresla jo je groza. Prekrižala se je in se počasi vzbela po stopnicah. Izvlekla je steklenko izza omare. Pobožno je nagnila in ko je odstavila, se je zamislila: «Pogreje na stara leta. Če bi še brinjevčka ne bilo?» Nato je upihnila luč. *brinjevčka*

Spodaj pa je gorela leščerba in obsevala posinelo Matijino lice. Postaral se je in povobil se mu je podbradek. Strašna jeza

in bridko trpljenje sta se pasla med brazdami. Oči so sršele predse. Nihče na svetu bi mu v teh trenutkih, ki jih je presedel v sobi svoje ljubljene hčerke, ne mogel omiliti resnice, v katero so se krvoločno zagrizle oči, da so obsegle vso preteklost in prihodnost. Govorile so te spoznavajoče oči, da je v duši mrtvo in pusto.

Pred njim se je rušilo vse, kar je sezidal z mogočno roko.

Za otroke je delal. Od zore do mraka je s paznim očesom stražil nad premoženjem, da bi se drobec ne odkrhnil. Zdaj je dom prazen in sobe, kjer so nekoč vesele pesmi razveseljevale mračno srce, so zapuščene.

Sovražno se ozirajo ljudje v njegova vrata, na katerih lepi madež, ki mu ga je prizadelo najdražje bitje. Čestitost hiše je strta.

Na sivo glavo bodo padale zlobne besede sosedov, po umazanih ustih se bo vlačilo Zamejčevo ime, ki ga je fara doslej s spoštovanjem izgovarjala.

Mariji so šteli mesece, ko je šla v cerkev, po Azini postelji bodo grabile lačne roke faranov.

Njemu samemu omahuje roka, veselje do dela je zastrupljeno. Srce gleda le še v preteklost, ko je še gradil ter so prihajali farani v hišo po dobre svete za ženitev hčera in sinov. On, ki je z modrimi nauki vezal in razdruževal farane, da je rastlo blagostanje ceste, stoji danes umazan pred njimi, kot Azin oče kriv smrti spoštovanega moža in njegovega sina.

Bili so časi, ko so modrine posedali za mizo, prihajali iz mesta in s spoštovanjem tehtali Zamejčevo besedo. Popoldne je zaklal telefa, zvečer se je izpreminjalo v srebro. Vedno se je zavedal, da ne prihajajo le zavoljo mere in pravičnega kruha; ljubili so čestitost hiše in pa besedo, zrastle iz starodavnega rodu, modrejše od onih, ki so na hitro zapisane v knjigah. Živa resnica je bila ta beseda, v njej je našel mir tisti rod, ki je ljubil in sovražil svet.

Zdaj se mu je hči potepla na tuje, druga pa je šla v hišo, kjer ne poznajo rodov in nimajo od pamtiveka zapisano, kako se z denarjem gospodarji.

Matija bo moral povešati tiste oči, katerim se je zaupala prej vsa fara. Za lastni dom so bile slepe, preprežene z mreno.

Nič več se ne vara. Ostro ga bodo sodili poštenjaki, škodoželjneži se mu bodo za hrbtom posmehovali. Čisto sam bo moral nositi smrt Zamejčevega imena.

Zapeklo ga je, kakor bi mu v utripajoče srce porinil razbeljeno ost, in glasno je vzdihnil. Kaj so mu danes travniki,

polja, čedna hiša, hrzajoča konja, živina v hlevu? Obledelo je rdeče mesovje, s katerim se je vsak dan postavljal na trgu. Umrla sta čast in ponos, ki sta mu ustvarila blagostanje, da je bilo v vsakem koščku kruha na mizi zamešeno Zamejčevo ime. Zdaj je kruh sličen drugemu kruhu, zato ga ne more več ljubiti, ne spoštovati.

Še hujše muke je trpela duša. Čeprav ji v tej uri ni ničesar več ostalo od življenja, se je budila v srcu čudna mehkoba, ki je včasih s tako slastjo napajala očetovsko srce. Porajalo se je sočuvstvo z nesrečno hčerjo, ki je ležala pod razvalinami domače hiše. Toliko bolj je trpel zavoljo teh misli, ker je vedel, da jih on, Matija, ne sme nikomur izreči ter jih mora izruvat iz svojega srca. A oglašalo se je v prsih: «Nesrečna Aza! Kaj bo s teboj, dete moje?» Čim bolj je tajil ta čuvstva, tem jasnejše se je zavedal, da so mu ostala za poslednjo tolažbo. Bal se je, da bi jih ne mogel več zatajiti, da se izneveri svojemu dosedanjemu življenju.

Zamahoval je proti prikazni s čudežnimi očmi, ki so mu tako jasno gledale v dušo.

Nehote se je zdrnil in se ogledal, če ga nihče ne opazuje, kako mu klone na prsih glava.

Zapekli so ga spomini. Ne, on se ne sme prelomiti, kakor je rastel iz starega rodu! Vstal je in se s silo oprostil mehkih ročic, ki mu jih je nevidna prikazen polagala okrog vratu.

«Ne, ti se ne podaš, Matija, ti moraš soditi in obsoditi svojo hčer, svojo kri! Pa če bi še tako revna in zapuščena umirala pred teboj!»

Hodil je po sobi gori in doli in peklenske muke so trpinčile dušo, kadar mu je pogled obvisel na njenih rečeh.

Odprl je starodavno skrinjo, iz katere je zavela Azina mladost in ljubezen njegovega srca. Tam notri je ležala svila, ki je ^{starodavna} mela pod prsti, ^{Faboto 22} ko jo ji je podarjal za god. V predalih je zagledal ^{Dobri jagl} težke kite las, ki si jih je odstrigla v svoji bolezni, takrat, ko je vse noči presedel poleg postelje. Zdrnil se je. ^{starodav} ^{gledanje} Nepremično je zrl v brušeno zrcalo in pričakoval, kdaj se pokaže v njem mili obrazek.

Razsrdil se je nad samim seboj. Od nekdanj je preziral mehkobo, on, ki je nosil v prsih jokajoče srce.

«Sodi, sodi!» si je ponavljal. «Ti, Matija, poznaš le sebe in svoj rod. Drugega ne smeš poznati.»

Tlačil je zaporedoma, kar mu je prišlo pod roko. Vse je snel, do poslednjega spomina in nato je poveznil pokrov. Le veliko

benečansko zrcalo je viselo še na goli steni. Sopihač se je vzravnal, vzela kladivo in žeblice, nastavljal in zabijal v zalušeni sobi. Bobnelo je žalostno in pretresala ga je groza nad lastnim početjem.

Zeba se je prebudila in prestrašeno prisluškovala v noč: «Usmiljeni bog, imej potrpljenje z njegovo pametjo. Kaj vendar počne?»

Od spodaj pa je še vedno bobnelo, kakor bi zabijal človek nad samim seboj leseni pokrov.

Roke so se mu tresle, ko je odložil kladivo, zapustil je skrinjo sredi sobe in po prstih je odhajal iz grobnice. Dobro je zaklenil in skrila v svoji izbi ključ, da bi pozabil nanj.

Nato je legel, se zagrizel z očmi v temo ter jo uporno prenašal v srcu do jutra.

Sivi zastori zimskih megla so se razdelili in zlato solnce je viselo nad zemljo. V Matijino dušo pa niso mogli jasni žarki, da bi pregnali temo, ki se mu je še od tiste noči pasla v duši. Delo je zaostalo, kakor bi zaspalo pod snegom, in niti zdaj, ko se je napovedovala pomlad, ni oživelo. Med ljudi ni prihajal. Teta Zeba mu je vsak dan opoldne in zvečer postavljala jed na mizo. Včasih je jedel, toda tudi po cele dni se ni dotaknil grizljaja. Ostal je nem, kakor bi mu smrt zaklenila ustnice.

Ponoči so butali na okna južni vetrovi, noseči črne oblake nad hišami. Šklepetale so šipe, bobnela je voda tam spodaj v strugi ter se besno zaganjala ob bregove. Leseni mostovi so se majali, kadar so treskali ob stebre skladi umazanega snega.

V teh nočeh se je boril oče Zamejec z Matijo Zamejcem. Dva sta ležala na postelji, dva sta vstajala, odpirala okna. Eden se je vselej stresel, kadar je hušknila senca mimo hiše; pogledal je boječe, če ni obležala pred njegovimi vrati. Oče Zamejec je v vetrovih razločeval trkajoče, trepetajoče roke svoje izgubljene hčere, srce jo je slutilo, kako caplja vsa uboga po mokrih, mrzlih cestah. Oči so jo videle prihajati zdaj izza vode, zdaj za plotovi in zopet so jo natanko razločile, kako se oprijemlje s sladkimi ročicami zidu ob cesti in se vsa premrta ozira iz teme v njegovo okno.

Vselej pa se je zdrznil Matija Zamejec, ki je sovražil očevsvo srce, zaloputnil je okno, prisilil očeta, da sta legla nazaj in se borila s stisnjenimi ustnicami in pestmi.

V taki noči, ko so se zaganjali viharji v zidove nizkih hišic, majali široka stežajna vrata pri Hostarjevih, je Marija zavpila na pomoč. Že ves dan je slutila, zato je prosila Zebo, da bi ostala

pri njej čez noč. Rok se je zdramil iz težkih sanj, ves omoten je prižgal luč in zagledal ženo, ki se je od samih bolečin oprŕostila vse odeje, da je razmetana ležala po tleh. Mlado telo je stokalo, ječalo in se spenjalo od trpljenja. Poizkušal se je splaziti na svoj stol. Mrzel pot mu je stal po čelu, ko se je plazil z gornjim telesom naprej. Telebnil je na tla, da so zahreščale polomljene kosti. Izprevidel je, da je ves trud zaman in na vse grlo je zarjul: «Oče, oče!»

Marija si je razgrizla ustnice do krvi, roke so udarjale ob platnice, zdaj je ječala, zdaj klicala kakor privezana žival.

Zeba je prihitela napol oblečena, za njo se je pokazala Hostarjeva postava. Vrgel se je na sina in ga položil nazaj, Zeba je napela vrv krog končnice, ker so bile preslabe njene roke, da bi divjajočemu telesu nudile pomoč. Oče se je hitro umaknil iz sobe, prižgal vse luči ter pričel natakati kozarec za kozarcem. Sin pa je s steklenimi očmi gledal, kako se bori žena z nevidno silo, ki zahteva rojstvo od nje.

«Vina!» je zaukazala babica. Primajal se je Hostar, nalival in polival, da je dišalo po pijači.

Ko je predril oblake dan, je Marija rodila majhno bitje, ki se je skotalilo v postelj, kakor veliko, rdeče jabolko. V tistem hipu je od utrujenosti omagala in ko je malega kričačka že držal Rok v rokah ter se mu blesasto smejal, še ni vedela, da je rodila sina. Stari Hostar se je zibal, držal polič v desnici, z levico pa silil v sina, kakor poblaznel: «Na, pij... a... a... a, sin... sin, sin!» Pila sta, da sta zlivala vase.

Tedaj se je Marija zopet zavedela, stegnila roke in kričala, kakor bi ji temna sila narekovala: «Nazaj, nazaj otroka!»

Zeba ga je položila k njej. Z vsem žarom utrujenega telesa ga je privila mati k sebi, da je zajokalo, ker še ni pojnilo velike ljubezni.

Ves dan ga ni pustila Marija od sebe. Tam na Rokovi postelji pa sta obležala oba, oče in sin, pijana, objeta in še v spanju so se režali njuni obrazi.

Zvečer je Zeba potrkala na Matijina vrata. Ko mu je postavila na mizo jed, je zagodrnjala: «Kaj ne prideš? Marija je rodila sina!»

Posvetilo se mu je v očeh, toliko ognja še ni gorelo v njih od tiste noči. Nobene besede ni izpregovoril; ko pa je Zeba odšla, je oblekel kožuh in nataknil kučmo.

Po cesti je hodil previdno, da bi mu nihče ne pogledal v oči. Pred Marijino posteljo pa je opešal Matija Zamejec in je zmagal

oče. Nežno, plaho je vzel otročička v naročje, ga dolgo ogledoval, se ozrl k Zebi ter jo vprašal z otroško neumnim obrazom: «Kaj praviš, komu je podoben? Je naš?»

Zasmejala se je celo mlada, izmučena mati.

Ko se je prepričal, da onadva še vedno spita, omotena od pijače, se je vsula kopa vprašanj na Marijo, samo, da bi zvedel, kako in kaj ji lahko pošlje. Marija je bila omamljena od tolike ljubezni. Še enkrat je premeril otroka in se poslovil.

Vso noč ni zatisnil očesa. Srce je rajalo in če bi bil mogel, bi dal zvoniti od veselja. Parkrat se je ukradla želja: «Škoda, da te ni, Aza. Ti, ki si tako ljubila otroke!»

Zdaj se je zavedal samo še ene želje, da bi zvedel, kako je z njegovim najljubšim otrokom. Do jutra je premišljal, kdaj bi vprašal Marijo.

Drugega dne popoldne je izrekel.

Roka so že po južini odpeljali v hišo, kjer so od ranega jutra slavili sinovo rojstvo. Zeba je godrnjala: «Toliko vina bodo popili, da bi lahko otroka skopali v njem.» «Naj pijejo!» je sladko odgovarjala Marija, «samo, da je otročiček pri meni. Zeba, saj nisi pozabila beračev. Od danes bodo kosili vsi trije pri nas.»

Tako je trudna čebljala, ko je sedel k njeni postelji Matija: «Pazi, da se ne zaduši,» je svaril očetovsko mehko. Nato se je sklonil do ušes in se ozrl, če ne prisluškuje Zeba.

«Marija, je Aza pisala?»

Lahen nasmešek je zaigral Mariji krog ustnic in v odgovor mu je pokimala.

«Kaj piše?»

«Zdi se mi, da ji ni dobro. Je komaj vstala. Bolehala je od tistega dne. Ko vstanem, ji pošljem... piše za denar.»

Tedaj je Matija zardel v lice: «Ne ti, ti ne boš pošiljala. Bom že sam prinesel.»

«Oče, ti rabiš pri kupčiji... bom jaz.»

«Le pusti, meni pusti. Pošlji, kar ti prinesem. Pa ne črhni nikomur besede. Pazi na malega.»

Vstal je, da bi se ne srečal z domačima, ki sta vreščala v hiši. Ko je stopal mimo Azine sobe, je že hotel po ključ. Nato se je nasmehnil in zamahnil z roko: «Naj ostane pozabljeno in zabito. Novo življenje prihaja k nam.»

V svoji sobi je odprl vse predale in štel. Zagledal je velik ovoj.

«Ne, to je za Marijo. Zdaj ji bo treba odšteti.» Dolgo je premišljal, nakar je vstal in zaprl omaro.

«Za kupčijo mora ostati pri hiši. Ona pa naj dobi, da ji Zamejčovo ime ne bo v sramoto. K Streharju stopim.»

Drugi dan sta sedela s Streharjem.

«Koliko rabiš, Matija?» je vpraševal usnjar.

Zamejec je povedal.

«Precej denarja. Saj veš, Matija, njive in posestvo je zapisano hčeram. Na kaj...?»

«Na kože!»

Strehar je premišljal. «Ne gre, Matija!»

«Zapiši na hišo!» je trdo zahteval Matija. «Imam denar, pa je v kupčiji.»

«Nič zato!» je sklenil Strehar in napravila sta pismo.

Ko je Matija zapustil sobo, je zapisal Strehar na papir: «Mojemu sinu.» Nato je strmel v vrata. «Čudno se je izpremenil, kakor bi mu zmanjkalo tal.»

Zvečer je Luka srečal Svedrača: «Ti, ogleduh, po kaj pa je šel danes Matija k Streharju?»

«Po denar. Popoldne sem ga nesel Mariji in potem na pošto!»

Ničesar ni odgovoril Luka, okrenil se je in stopil v hlev. Vprašujoče se je ozrl konj po njem.

«Nobenega hlapca od nikoder!» je pomišljal Luka. «Gospodarjevo oko je oslepelo. Zdaj jemlje na posodo. Kakor se je začelo pri meni. Ljubezen je strup za gospodarja.» Taka žalost mu je zameglila oči, da se je pogovarjal s konjem, ko ga je napajal. «Bogve, pramček, če boš še dolgo pil iz našega škafa?» Žival ni razumela obupno prepričanih besedi, odstavljala je in ga zamišljeno pogledovala.

Svedrač je našel Andreja pri Pacu v dobri volji in radodarne roke. Ko sta pila, se je nagnil čez mizo ter mu govoril šepetaje: «Včeraj je Hostar slavil sina. Že ne vidi več grebena nad seboj. Dejal je, da bi Zamejca odstavili...»

«Kaj? Da bi bil on načelnik?»

«Kakor ste rekli!»

Andreju se je zablisnilo v očeh. Iskra je padla med želje v srce. Zagorelo je v njem.

«Nihče drugi ko jaz, ti pravim. Razumeš?»

«Gospod Andrej, piko ste mi odrl.»

«Pameten mož si, Svedrač! Ne razpoka ti jezik od žeje, če ga boš dobro rabil. Velja?»

«Mož beseda. Če že mora biti tako, bo še bogu vseč naša previdnost!»

* * *

Odkar so južni vetrovi odgrnili belo odejo, se je plazil med materami ob cesti nemir. Pozno v noč se je oglašala živina, psi so lajali do bele zore. Pesem harmonike, umirajoča prej za sneženimi zameti, se je razmahnila po vseh farnih cestah; vriskala in tožila je, kako se urno vrte poslednji dnevi predpusta. Razposajenim, plesočim faranom je že bila ura kesanja in trdega dela.

(Konec prvega dela prihodnjič.)

Tine Debeljak / Ljubavne

Vodomet

Vodomet
curke vodene
prši v srebrn dež
kot da grive svilene
stresa vilinski konj
čez hrbet.

V pen prešči perjanici   odseva v tolmune,
se v čudežni mavrici —   kjer ga v srebro lune
brušeni sanji —   vpletajo ribice
blesti tvoj obraz,   v polnočni čas...

In sem kot v pravljici
pri prelepi kraljični
učarani paž...

Žalostna

Moja pesem ne poje,   In moje revno telo —
je žalosti polna.   kot preperelo drevo:
Težke so strune moje   ne kipe sokovi
in moja roka je bolna.   in olja ne daje.

Z mojih vrhov so ptice odpele.
Veje se mi obešajo
kot trhel plašč —
solnca pogrešajo,
ki sokove poživi:
draga, kje so tvoje oči?

Kresna

V kresni noči
prižgo se v praproti
luči kresnic;
duši iščoči
kažejo poti
kot ognji plamenic.

Joj, kdor blodi
v grehu z nogami,
zgrešeč kažipot!
Tavam — odkodi
zagori z neba mi
luč nasprot

na pot donebesno?
Draga, temno je vsekrog
in tako sam, tako sam!
Ukreši na pot mi lučico kresno —
ljubezen, ki ji goretí da Bog
in sveti pred menoj, da vem kam!

Serenada za pot

O draga, ti spiš
zadnjo noč?
Bijo vetrovi krog hiš
v čudno noč,
skozi dušo ječijo,
v moji duši vršijo:
adijo!

Dež in vihar za slovo
in noč
za pot, za pot dolgó,
temna noč.
Žalostne oči ti spijo,
v njih se solzé blestijo:
adijo!

Na srce so ti pale roké
za slovo to noč,
na to malo srce,
ki ljubi to noč.
Te moji koraki budijo?
Pod oknom tiho bežijo:
adijo!

Stražita dež in vihar,
stražarja to noč.
O, tudi jaz sem stražar:
bedim vso noč.
Želje kot plamenice gorijo
o, kje te in kdaj obsvetlijo?

Draga, adijo za pot!
V jutro zbledeva že noč
in ti zastrmiš v prazen kot:
Kje je ta zadnja noč?
Daljine iz senc se kadijo:
duše naše nemijo:
adijo, adijo!

Da bi kaj logike bilo v kaj pretra - potem se vam poročim kakšno pesem

Dr. Ivan Prijatelj

Vloga «omladine» v prvem obdobju «mladoslovenskega» pokreta

(Nadaljevanje)

Šuklje
Nato je prišla na razpravo četrta točka: ustanovitev in program «Društva slovenske omladine», glavna, že od lanskega I. študentovskega shoda podedovana ideja, v zmislu katere naj bi se bilo to pokolenje organiziralo kot strnjena generacija po vzorcu znamenite «Ujedinjene Omladine Srpske». O tej centralni točki je poročal Šuklje, dokazujejoč, «koliko važnost bi imelo društvo, 'Omladina' za razvoj slovenskega naroda kot središče omikane mladine». A takoj nato je moral referent z obžalovanjem konstatirati, da se pri izpremenjenih političnih razmerah, nastalih po decembrski ustavi, tako društvo ne dá realizirati. «Illiberalni društveni zakon prepoveduje nepolnoletnim, biti udje političnega društva, in ravno tako političnim društvom, imeti podružnice. On predlaga toraj, da naj se poskuša, namen mladine doseči po drugem potu: naj se napravijo po posameznih vseučiliščih, kjer študirajo Slovenci, akademična društva na podlagi enega programa. Ta program naj bo narodno-svobodomiseln; prava slovenska zavest, ljubezen do domovine in ljubezen do najlepše ideje človečanstva, do svobode, naj se goji v teh društvih. Govornik svoje tovarše opominja na Husa, slavnega mučenika češkega naroda, ki je tudi v svoji osebi zedinil idejo svobode z idejo narodno. Tako naj bode tudi geslo slovenske mladine: Vse za svobodo in narodnost!»⁹⁵ Glede na nemožnost ustanovitve «Društva slovenske omladine» kot političnega društva se je stavil predlog, da bi se to društvo osnovalo kot literarno. V tem oziru pa je Levec obrnil dijaštvu poglede rajši na «Slovensko matico». — Drugi študentski shod se je nato zaključil zvečer s komersom, kateremu je predsedoval «prijatelj slovenske mladine in poslanec naroda slovenskega», dr. Valentin Zarnik. Na komersu se je naspivalo najprej napredni duhovščini na Štajerskem (Davorinu Trstenjaku, Božidarju Raiču itd.), potem Levstiku, Stritarju, Jurčiču, Husu, Strossmayerju itd.

Val. Zarnik
Ko so se po preteku počitnic dunajski slovenski visokošolci zopet sešli v svoji «Sloveniji», je bilo število članov tega društva narastlo že na 95. Na drugem občnem zboru društva v tem

⁹⁵ «Slovenski narod» z dne 7. septembra 1869., št. 105.

šolskem letu dne 6. novembra 1869. je vstal filozof Levec in razlagal zlasti novodošlim prvoletnikom, da se je «Slovenija» ustanovila predvsem v ta namen, «da bi se v nji Slovenci urili v govorjeni in pisani besedi», ker «so Slovenci na Dunaji znani kot najslabši govorniki. Govorništvo pa ima v sedanjem času pomen, ki se ne more in ne sme prezirati... Ne smemo pa zadovoljni biti samo s tem, da znamo malo parlamentaričnih fraz lomiti in urno jezicati. Tudi v pisavi slovenski se moramo uriti, v to, bi rekel jaz, moramo polagati težišče našega društva. Kajti govornjena beseda se zgubi, pisana ostane. Zatorej bi prosil vse tiste gospode, ki imajo zmožnost za to, da bi nam tukaj večkrat kaj spisanege brali. Bodi si resno ali šaljivo, znanstveno ali neznanstveno, politično ali lepoznavsko: vse nas bode veselilo.»⁹⁶ Zlasti pa opozarja Levec dijake v tem svojem nagovoru na to, da naj nikoli ne pozabijo, da Dunaj ni njihova domovina, marveč da morajo njihove oči biti vedno obrnjene domov. A v tem oziru poprijemlje Levec Stritarjevo pobudo⁹⁷ in pravi: «Kar se tega tiče, je moja misel o tej zadevi ta, da bi se mi javno ne utikali v skoz in skoz gnjilo slovensko politiko. Saj veste, precej se nam očita, da smo še nezreli, da ne umemo teh stvari itd. Pokazala sta tudi dva študentska shoda, da v tej zadevi nimamo sreče in vspeha.» Govornik omenja, kako slovenski veljaki omalovažujejo dijaštvo, zbirajoče se okrog dunajske «Slovenije», in da je baje dr. Costa izrekel v ljubljanski čitalnici besede, «da bo vsa „Slovenija“ letos gotovo dobila „säuferwahnsinn“» itd., ter nadaljuje: «Obrnil bi pa Vašo pozornost na „Slovensko matico“. Vsakemu je znano, kako škandalozno je organiziran prvi naš znanstveni zavod.» Te slabe organizacije «Matic» pa je po Levčevem mnenju sokriva «škandalozna lenoba mlajših Slovencev». Odborniki «Matic» se včasih na občnih zborih volijo z borimi 35 glasovi. «Ko bi se nas torej vsaj dvajset zapisalo v Matico, ko bi dalje na počitnicah nabrali med znanci volilnih listov, potem vdeležili se občnega zbora, pa bi lahko izvolili matičen odbor, kakoršnega bi mi hoteli... in v dveh letih vso njeno delalnost preobrnili... Ako mi to dosežemo, da matico reorganiziramo, potem smemo z našim društvom prav zadovoljni biti.»⁹⁸ — Iz teh poslednjih

⁹⁶ Znanstvenih in šaljivih predavanj zaznamuje Vencajz v tem šolskem letu v okrilju «Slovenije» — šest od predavateljev: Šukljeta, Levca, Drganca, Lavtarja in Josipa Ogrinca. (Prim. Vencajz, o. c. str. 129.)

⁹⁷ Prim. Stritarjevo «Kritično pismo» IV. v «Slovenskem glasniku» z dne 1. marca 1868., str. 93., in «Zbrane spise» V., str. 31.

⁹⁸ Po konceptu v Levčevi zapuščini v mestnem arhivu ljubljanskem.

Levčevih besed se razvidi, da je torej od Levca in iz dunajske «Slovenije» izhajal načrt naskočitve «matičnega» odbora po «Mladoslovenskih», ki se je l. 1871. pripravljala in l. 1872. brez uspeha poizkusil.⁹⁹

Dne 2. decembra 1869. je priredila «Slovenija» na svojo roko in s svojimi silami na Dunaju zopet Prešernovo slavnost, ki je gmotno in moralno lepo uspela. Slavnostni govor na tej prireditvi je imel Levec. Iz njegovega govora naj navedem samo dve mesti, ki kažeta, kako se je čutila ta «mladoslovenska» mladina v nasprotju s «Staroslovenski» — Prešernovo: «Prva knjiga,» je dejal predavatelj, «ki je ne le v naši domovini, ampak tudi drugod po slovanskem svetu izbudila splošno čudenje in strmenje, knjiga, s katero se vsak pravi domoljub diči in ponaša, katero pa tudi Neslovenec, ki jo pozna, visoko ceni, prva knjiga, ki nima stalne veljave samo za slovenski narod, ampak ki se zamore uvrstiti med prva poetiška dela vsega naobraženega sveta — so Prešernove poezije.» Končal pa je Levec to svoje prvo predavanje o Prešernu z naslednjimi besedami: «In kadar pride odmenjeni čas, da bo mati Slava sklicala svoje otroke pod svoja krila, smel se jej bo brez strahu približati tudi mali slovenski narod, podal jej bo drobno knjigo — Prešernove poezije — ter ponosnega srca rekel: Storil sem svojo dolžnost!»¹⁰⁰

O življenju in duhu, ki sta vladala koncem leta 1869. v akademskem društvu «Sloveniji», je vrhu tega poročal Levec dne 29. decembra 1869. svojemu prijatelju, ljubljanskemu osmošolcu Janku Kersniku naslednje: «Kar se tiče naše dunajske Slovenije, sem je jaz prav vesel. Vsacih 14 dni se snidemo, eden ali dva kaj znanstvenega bereta, potlej pa kritikujemo, včasih po več ur. Jaz si prizadevam, kar je mogoče, da bi se v politiko preveč ne mešalo. Spodbil sem zaupnico Zarniku in pa pozdravilni telegram farju/Hermanu. Nisem mogel drugače. Fantje so tudi pametni in dasiravno nas je 84 v Sloveniji, nimamo nikdar osebnih konfliktov. Šuklje je postal junak, da ga je človek vesel, samo malo na žnori ga je časi treba držati, pa malokdaj. Štajarci so se pa skoro čisto ločili od nas. Kranjci in Goričanje smo li be»

⁹⁹ Prim. mojega «Kersnika» I., str. 192 in 195.

¹⁰⁰ Po konceptu v Levčevi zapuščini v mestnem arhivu ljubljanskem. — O tej Prešernovi besedi je pisal Levec dne 7. decembra 1869. svojemu dekletu, da «je bila jako lepa... Ljudi je bilo okrog 300, denarja nam je ostalo kakih 90 gld.». Sicer pa pristavlja Levec v tem pismu, da mu gre že trda s časom, «društva bi rad popustil, pa se bojim, da bi preveč ne hiral, ko bi mene ne bilo... ker drugi nego Šuklje in jaz se tako veliko ne brigajo za vso stvar. Excelira še kdo rad, dela se pa vsak ogne, če se le more...»

ra lni Slovenci in potem Rusi; Štajarci pa farški Hrovati je Slovenci. To so naše politične stranke.» V ostalem Levce v tem pismu obširneje poroča Kersniku o Stritarju in o pripravljajoči se izdaji «Zvona», o katerem pravi, «da bo delal sensacijo s svojimi leposlovnimi, zlasti Stritarjevimi spisi, ter pristavlja značilne besede kulturno-politične orientacije, ki je bil ž njo prožet literarni del vse te «mladoslovenske» dijaške generacije: «... pa le malo bo takih, ki bi spoznali, da edino slovstvo, katerega je nam čez vse treba, so belletristika in pa šolske knjige. Po čemu znanstveno slovstvo? Saj nimamo bodočnosti! Ali bomo Prusi ali pa Rusi!»¹⁰¹

V prihodnjem koledarskem letu 1870. je dijaštvo, zbrano v dunajski «Sloveniji», snovalo razne načrte; mislilo je na prireditve slavnosti na čast slovenskim protestantskim pisateljem, ki bi se naj bila po mnenju Levca in večine priredila v «liberalnem», po predlogu manjšine s Šukljetom na čelu pa v «reformatoriško-demonstrativnem» duhu.¹⁰² A do prireditve te slavnosti ni prišlo, kakor tudi ne do izdaje istotako nameravanega humorističnega lista, čigar idejo je spodrinil Levstikov «Pavliha», ki je začel v tem letu izhajati na Dunaju.

Ker se je na sestanku «Slovenije» dne 2. februarja 1870. povodom preureditve društvenih pravil izkazalo, da je en del društvenikov za to, da se društvo postavi načeloma zgolj «na podlago dognanih rezultatov», drugi del pa za to, da se v svetovnem naziranju izreče za določnejšo «svobodomiselnno podlago», je nastopil Levce v odborovi seji proti zagovorniku prvega teksta, tovarišu Golii, z značilnim govorom, ki nam odpira zanimiv vpogled v miselnost večine takratne «mladoslovenske» mladine. Ustanovitelj «Slovenije» je pri tej priliki izvajal: «Ko smo pretečeno leto maja meseca gg. dr. Celestin, Lavtar, Šuklje, Jenčič, Skaberne in jaz začeli snovati Slovenijo, vodila nas je pred vsem misel, da bi ž njo osnovali središče vseh mladih inteligentnih slovenskih moči na Dunaju. Jug z ekskluzivno hrvaškimi in narodnimi tendencijami nam ni bil po volji. Saj veste, da se je celo stavilo zahtevanje na nas, da bi storili salto mortale ter poganjali se za to, da se na Slovenskem že v narodne šole vpelje hrvaški jezik... Večina Slovencev se je lani izrekla zoper Jug in oživila se je Slovenija. V njej smo se hoteli izobraževati v govorjeni in pisani slovenski besedi. Zraven pa smo imeli še drug namen — vrhu ljubezni do domovine smo v Sloveniji hoteli

¹⁰¹ Levčevo pismo v Kersnikovi zapuščini na Brdu.

¹⁰² Vencajz, o. c. str. 53.

gojiti ljubezen do s v o b o d e. V tem zmislu smo pravila osnovali in precej v prvi seji smo si postavili za geslo ne: vse za vero, cesarja in domovino, ampak: Vse za svobodo in domovino!» Po teh uvodnih besedah Levec v zanosnih izrazih opisuje, kako je hrepenenje po svobodi preosnovalo že ves moderni svet. Edino to hrepenenje more po govornikovem mnenju «pomagati tudi mali slovenski domovini». Svojo trditev utemeljuje Levec z naslednjim ekskurzom v slovensko politično in literarno zgodovino: «Kdor je bil v ljubljanski čitalnici, videl je gotovo v zadnji sobi viseti podobo očeta Janeza Bleiweissa... Pod njo stojé zapisane besede: Vse za srečo domovine!... Pod njimi stoji datum: V Ljubljani, dne 20. maja 1848. leta. Precej pod Bleiweissovo podobo je pa miza, na kateri navadno ležé njegove Novice. Naj jih [človek] vzame v roko: na vsaki strani bo bral, da geslo očeta Bleiweissa in njegove stranke se več ne glasi: Vse za srečo domovine, ampak da se je zdaj bistveno premenilo! Vse za vero, cesarja in domovino! — V teh besedah, gospodje, imamo pa vso zgodovino slovenskega kulturnega življenja zadnjih 20. let, v teh besedah imamo zapisano vso našo žalostno prihodnost! Slovenski domoljubje, ki so se 48. leta borili samo za srečo domovine, boré se danes tudi za vero, boré se tudi za cesarja! In kdo jih je tako premenil? Njih zveza s farji! — Precej po 48. letu, ko se je narodna stranka začela bližati farški, vidijo se žalostni nasledki za zgodovino slovenske literature. Poglejmo malo! Najprej so se začeli zadirati nad Preširnom. Pa ta jim je bil prevelik. Res, da ga psujejo le kot malovrednega pesnika mesene ljubezni — pa zrastle jim je vendar že čez glavo, dasiravno si v Novem mestu, kakor sem slišal, že en profesor prizadeva dokazovati, da njegove poezije so same otročarije. Gospodje, učence tega Nazarenca smo že nocoj slišali med nami! Za Preširnom je prišla na vrsto Janežičeva Bčela. Prinesla je nekaj zaljubljenih pesem. Križajte ga, križajte ga! kričali so ob Savi in Dravi — kričali so tako dolgo, da so jo zatrli. Leta 1854. je bil prvi zdaj živeči slovenski pesnik, Levstik. Levstik, tako predrzen, da je izdal svoje pesmi. Prišle so p o d p e č a t. Ljubljanski farji, s a m i o d l i č n i n a r o d n j a k i, so zažugali založniku: Če boš ti te pesmi prodajal, ne bomo tiskali pri tebi nobene slovenske knjige! Blaznik se je dal ostrašiti, in bile so Levstikove pesmi c e l i h 1 2 l e t k o n f i s c i r a n e. Pa to jim ni bilo dovolj. Ravno ti ljubljanski farji, sami odlični narodnjaki in zdaj podpredsedniki čitalnice in matice, so denuncirali takrat v Olomucu živečega Levstika pri njegovem predstojniku, da je zgubil svoj vsakdanji kruh. In ko je tako preganjan prišel v

Ljubljano, napovedala mu je policija, podšuntana od ljubljanskih farjev, samih odličnih narodnjakov in zdaj podpredsednikov matice,¹⁰³ da mora še tisti dan zapustiti Ljubljano! Ko je 1858. Janežič začel izdajati Glasnika ter je prinesel novelo Jela iz časa slovenske reformacije, brž se je oglasila truma svetlih farjev, odličnih narodnjakov, in od takrat Janežič ni prinesel več nobene nedolžno zaljubljene pesmi! Kdor je bral Danico tako pridno kakor jaz, vedel bo, kolikrat je brusila jezik o Glasniku. Pa ali hočete še več izgledov? Leta 1863. je začel izhajati v Ljubljani N a p r e j. Prinesel je enkrat dopis, če se ne motim, iz Knježaka o duhovnu etc. Zatrli so ga —. Leta 1864. smo storili korak dalje. Prišle so na svetlo Jenkove pesmi. Pozna jih vsak izmed nas. Pa čujte! Danica je dobila svojo pomočnico — Novice. Ko je g. Luka Svetec Jenkove pesmi kritikoval v Novicah, očital jim je, da so 1.) nemoralne, 2.) babje, 3.) mesene. Kako se je kritizirala Jurčičeva Vila, o tem bom molčal. Tudi tega ne bom pravil, kaj se piše in govori zoper Z v o n. Saj je vsakemu znano. Čisto napačna je misel, da če se mi v politiki s farji edinimo, da bi to imelo na naše literature razvoj kakšen vpliv. Poglejmo le matico! Pred tremi leti je predlagal Marn, da izda Fabiolo. Predlog je pal. Drugo leto je predlagal Kosar, da naj izda Matica Jeřikovo dogmatiko. Predlog prvo leto tudi ni obveljal, drugo leto je pa zmoĝel zoper predlog prof. Janežiča in dr. Kočevarja, da naj Matica podpira bolj lepoznanstvo. Drugo leto hvala bogu dobomo dogmatiko v slovenskem jeziku. Tistim gospodom, ki se nocoj poganjajo za farje, jo prav gorko priporočim! Za njo je napovedal Kosar že otroško odrejo, in če gremo tako dalje, bo slovenska Matica čez 10 let izdala Syllabus v slovenskem jeziku z Blaznikovimi ilustracijami... Saj daleč več nismo od tega. Saj je že letos v kranjskem zboru g. Costa oklical, da brez vere ni znanstva! In danes sem bral v pozitivnem Syllabu ravno to misel. Kdor pri nas v politiki rabi farje, jim mora priznati vpliv tudi v literaturi, kajti pri nas sta politika in literatura čisto zvezani, tako da veljavni moĝje v politiki imajo, kar je dosti škandalozno, odločivno besedo tudi v literarnih zavodih. In zoper ta za slovensko literaturo, za slovenski narod sramotni in pogubljeni vpliv smo mislili mi, ki smo osnovali pretečeno leto Slovenijo, da se bodo navduševali slovenski mladeniči na Dunaji, da bodo vernivši se v svojo domovino kakor aposteljni oznanjevali pravo omiko ter netili hrepenenje po svobodi in izobraženosti... Zatorej vse svoje prijatelje, katerim je kaj na tem ležeče, da društvo ohrani svoj

¹⁰³ V tem letu je bil podpredsednik «Maticе» duhovnik dr. Leon Vončina.

svobodomiselni značaj, prav presrčno prosim, da glasujejo za odborov predlog.»¹⁰⁴ — Ko je še Levec zapretil, da bi v slučaju, ako obvelja prvi predlog, dotedanji odborniki odložili svoje mandate, je pri glasovanju zmagala «svobodomiselna podlaga» v pravih društvah.

Slovensko dijaštvo na Dunaju se je v tem času v obilnem številu podpisovalo tudi na adresu, ki so jo južnoslovanski dijaki 200 podpisi poslali v Rim na vatikanski koncil Strossmayerju,¹⁰⁵ katerem je že malo poprej neki dunajski, najbrž dijaški dopisnik v «Slovenskem Narodu» pohvalno pisal, češ, da pobija «kakor vselej absolutizem v politiki tako v Rimu cerkveni absolutizem» — dogmo o papeški nezmotljivosti.¹⁰⁶

Zadnja važna prireditev, ki se je vršila še v tem drugem letu obstanka «Slovenije», je bil slavnostni večer na čast na Dunaj došlemu Levstiku dne 12. marca 1870. «Slovenski narod» je poročal o tem večeru docela kratko: «Deputacije vseh slovanskih omladinskih društev so bile prišle pozdravit zaslužnega delavca na slovenskem literarnem polji; tako da je bilo zbranih nad 300 slovanskih mladih mož. Govorov je bilo več v slovenskem, ruskem, hrvaškem, češkem jeziku.»¹⁰⁷ Slovenski govor Levstiku je na tem večeru govoril zopet Levec, ki je Levstika dvignil na ščit te omladine. V dopolnilno ilustracijo miselnosti tedanjega «mladoslovenskega» dijaštva naj navedem iz tega Levčevega govora nekaj mest. Levec je dejal: «Kako pomenljivo je Levstikovo ime za vsacega poštenega Slovenca, očito vam bo najbolj iz tega, če omenim, da dosedaj sem opazoval jaz v vsej sedanji slovenski literaturi in v vsem slovenskem javnem življenju — dve stranki, in sicer ena je za Levstika, druga je zoper Levstika. Na njegovi strani sem videl talent, napredek, z n a č a j n o s t, pravo svobodo in domoljubje, na nasprotni pa tartuferijo, egoizem, farštvo, koristolov, dušno gnjilobo — skratka vse, kar beseda ‚pervakarstvo‘ najbolj zaznamuje.»¹⁰⁸ Na

¹⁰⁴ Po konceptu v Levčevi zapuščini v mestnem arhivu ljubljanskem.

¹⁰⁵ «Slovenski narod» z dne 17. marca 1870., št. 32.

¹⁰⁶ «Slovenski narod» z dne 11. januarja 1870., št. 4.

¹⁰⁷ «Slovenski narod» z dne 22. marca 1870., št. 34.

¹⁰⁸ Ta Levčeva karakteristika označuje laične «prvake» nekoliko strogo, a v bistvu resnično. Najbolj nesimpatična črta značaja «staroslovenskih» prvakov je njih dvoličnost v svetovnem naziranju, drugačno, skrito naziranje pri sebi in drugačno v javnosti, okoliščina, iz katere mora slediti hinavstvo. Tega licemerstva ne olepšuje niti izgovor domoljubja, češ, da so ti možje morali tako nastopati, da se ne oddaljijo od ljudskega nivoja in mišljenja tedanje ozkosrčne ter zelotške Jeranove duhovščine, glavne gojiteljice narodnega gibanja v širokih vrstah ljudstva. To je bil o b s k u r a n t i z e m, to se pravi: ne dviganje ljudskih mas

kteri strani smo mi? ... G. Levstik po svojem jeklenem značaju, po svojem talentu in po svojem delovanju kot pesnik in pisatelj gotovo zasluži, da si ga je slovenska inteligenca izbrala za svojega načelnika. O njegovih zaslugah ne bom tukaj govoril... opomniti hočem samo nekaj malega: Gospoda, če je Bleiweiss prvi za Preširnom sè svojimi Novicami 43. leta začel orati njivo slovenskega slovstva, bil je g. Levstik prvi, ki je na tej njivi začel sejati rumeno pšeno... Da so moje besede resnične, prepričal se bo vsak, kdor vzame v roke knjige in časopise, tiskane od 1843.—1855. leta. Jezik, v katerem so pisane vse, je neslovensk, mešanica iz slovenskega in hrvaškega. Še le g. Levstik je slovenskim pisateljem sè svojim spisom „Napake“ etc., „Kerpanom“, kritikami v Glasniku pokazal pravo pot, kajti rekel je: Če hočete slovensko pisati, poslušajte naroda, učite se, kako narod misli, kako narod govori. In vsi dobri slovenski pisatelji od Valjavca do Jurčiča — vsi so poslušali njegov glas. Toda namesto da bi se bilo takemu možu, kakor je g. Levstik, življenje lajšalo, skrbeli so naši domoljubni duhovni in pervaki... da se mu je grenilo na vso moč... In g. Bleiweiss je notorično pri črni kavi najemal ljudi, da so pisali zoper Levstika, se ve, s kakim vspehom — to je drugo vprašanje. Kajti kakor Argos opazoval je Levstik zadnja leta vse javno in skrivno dejanje in nehanje naših prvakov ter brez usmiljenja šibal njih egoizem in njihovo nedoslednost pri vsaki priložnosti. In reči se mora, da njegove zasluge v žurnalistiki niso manje nego v lepoznanški literaturi. Ni čuda, da so ga torej hoteli ugonobiti, naj velja kar hoče... *Dr. Fortovec* Crepiren soll der Hund! bilo je in je še njih geslo. Pa kakor kaže, tudi tukaj jim bo spodletelo, kakor jim je v literaturi, kajti, kakor vidite, je g. Levstik

v evropsko višino, ampak poniževanje svoje miselnosti v nižine primitivizma, ne najmanj iz namena sebične in koristoljubne želje po vodstvu nad narodom, vodstvu, označenem po vrhu še po brezobzirnem avtokratstvu. Ves drugačen je bil seveda oni Levstik, ki je tem «prvakom» zabrusil v obraz kitice (zložene na Dunaju dne 6. novembra 1870.):

«Jaz nésem pópom upogibal
Ni licerom se krivil;
Poníglavce sem vedno šibal:
Zató vražèn sem vedno bil.

Ubóštvo, skrb, od vás teptanje
I mraz i glad sem pretrpèl,
Izgubil zvezè vse nekdanje;
Pred jáslí vaše nésem šèl!

Pred jasli, kder se dolgoúha
Redí živál, da rezgetá,
Iz pólnega kričí trebúha:
„Kdor tu ne žrè, ta dom izdá!“

Pesà ste me imenovali,
Ker biti nésem htèl vaš pès;
Od vsèh straníj ste v mé ščuvali,
Vaš Izrael ščuval je vès!»

še zdrav in vesel na duši in hvala bogu tudi na telesu, in tacega naj nam bog ohrani še prav mnogo, mnogo let.»¹⁰⁹

Levstik se je za ta Levčev homagij in za druge nagovore na tem večeru zahvalil s posebnim govorom, iz katerega zabeleži zapisnik «Slovenije» besede: «Dolgo je želel priti v sredo slovenske mladine, ker mu niti ni bilo mogoče ostati v mestu, v luži, kjer si sebičnost, lakomnost in slavohlepje, kakor nesramne živali, odjca dajo druga drugi glave.» Nato je on, sam vzor slovenskega značaja, zbranim dijakom priporočal predvsem «trden značaj».¹¹⁰

(Konec prih.)

Janko Glaser / Na pot

(V spominsko knjigo)

S kamenjem posute	S kamenjem posuta
ceste so in sprane —	pot življenja, sreče —
glej, da si obuješ	glej, da si ne raniš
črevlje podkovane!	duše hrepeneče!...

Lahko nogi drobni:
varno se obuže;
težko duši nežni:
bosa v svet potuje.

*Če boš tako jasni
stano metrični potem pravi*

Gustav Strniša / Trsje

Živa stena, mejaška močvirja in polja.

Z žametno streho vrh blatnega valovanja
šušteča, zelena utica,
polna mehkega drugovanja. —

Ko ga zarja oblije, zadrhti tisoč ognjenih čopičev
in slika v zrak zemlje nemirna vprašanja —
iz šepetanja —
ko vse miglja nad njim — zlato, cinober, glen mušic,
in pod mrak se oživlja kotanja. —

A iz polja monotoni glas prepelic —
ubiti, potopljeni zvon pozvanja.

¹⁰⁹ Po konceptu v Levčevi zapuščini v mestnem arhivu ljubljanskem.

¹¹⁰ Vencajz, o. c. str. 54.

Vladimir Levstik
Rdeči Volk in Minehaha

Indijanska povest

(Konec)

VII.

Skrb in osramočenje, ki sta se tisti večer izražala v vedenju in pogledih grešne dvojice, bi silno zabavala profesorja, da ni bil sam poln skrbi zaradi prigode ob tolmunu. Čutil je, kako strahoma čakata razkritja. Kdo razen njega bi utegnil biti nevidni strelec, ki je ubil sokola nad njunima glavama — ubil ga v skrajnem trenutku, ko ni bilo omotici nič delj do izpozabe, nego v svincu iz puške do srca? Toda veliki medicinik ni črnil besedice in nobena črta njegovega obličja ni izdajala kakega očitka ali kazala, da bi vedel kako skrivnost. Mar je bil strelec tuj človek? Kdorkoli je bil, moral ju je videti, ako je videl ptiča. Kaj si je mislil? Ali ju je spoznal? Bo li govoril? Oči Rdečega Volka in Minehaha so še nekaj dni begale proti vratom, čakaje neznanega svedoka, ki stopi zdajci čez prag in iztegne svoj obtožujoči prst. Kaj bo potem, se nista vpraševala; vsekako nekaj strašnega, nekaj, na kar ni mislil Rdeči Volk, ko se je tisto popoldne splazil na Misisipi...

Ta strah jima je zbujał težke dvome in slabo vest. Kakšno je bilo prav za prav njuno početje, ako je rodilo toliko bojazni? Grešno in sramotno? Zakaj grešno in zakaj sramotno, ko je prišlo samo od sebe iz dna srca? ... Od kraja sta se ogibala drug drugega ter govorila malo in osorno, toda kmalu se je vrnilo koprnenje in je izpodrinilo oboje, kes in skrb. Četrți, peti dan je zažehelo iz njiju kakor vonj iz dveh poletnih cvetov; v njunih očeh je plapolalo, roke so se iskale pri vsaki priliki in nepriliki, v najbrezpomembnejših besedah je trepetalo toliko utajenega, da je profesor malone izgubljal pogum.

Bedak, ki je hotel s strahom ohladiti zamamljeno mlado kri! A kaj naj bi storil? Mar naj bi govoril z gospo Zagodovo? Capra litteraria je bila zmožna, da se mu zasmee v obraz, ali pa bi zrla na stvar po žensko in materinsko, kakor je sam napovedal: jela bi zmerjati, vpiti in tepsti kakor poslednja izmed peric... Bratu Andreju in svakinji Lojzi se ni smel zaupati; bila sta preprosta kmečka človeka, vzgojena v tistem naivnem ljudskem farizejstvu, ki — ako sploh utegne grešiti — boguvdano odlaga svoj lastni tovor v izpovednici, pri drugih pa smatra že izkušnjavo za neoprostljiv zločin. Karkoli bi se zgodilo, vse bi ostavilo v duši

Rdečega Volka zavest ponižanja in nasilja, ki ji v krepkih naturah neizogibno sledi kljubovalni «nalašč!». In veliki medicinar ni hotel oteti samo uhljev Rdečega Volka, ampak tudi — pred vsem tudi! — zdravje njegovega mladega srca...

Ni mu preostajalo drugega kakor pograbit prvo priliko in razžaliti gospo Zagodovo tako, da se na vrat na nos odpravi z Vrhovega, ali pa čakati in zaupati — v kaj neki?

Čakati in zaupati je bilo tem opasneje, ker je prišel teden dni po Mirkovi nezgodi zdravnik in je odvel zelenca na izlet v Solčavo. Rdeči Volk in bleda skvô sta bila sama. Odločilna nevihta je visela nad Vrhovim in dvoje mladih glav je tonilo v njen vroči oblak...

Udarilo je iznenada. Vaški učitelj, ki se je rad oglašal na Vrhovem, da je mogel kramljati s profesorjem in z «duhovito ljubljansko gospo», je že dolgo sanjaril, kako bi povabil te redke goste iz belega sveta. Nu, končno sta se srečala denar in prilika. V sredo je odšel Črni Mustang v Solčavo, v četrtek so prispeli Zagodovka z Milko in profesor s svojim nečakom na eno tistih prijateljskih zabav, ki so posebnost življenja na deželi in se začno nekje sredi popoldneva, končajo pa... kadar Bog da.

Lepo je bilo na prijaznem šolskem vrtu, za belo mizo v odprti hladnici, z razgledom na drevesnico in cvetlične grede, na vrtnice in špalirje, na solato in na fižol! Učitelj, ki je v slavo tega dne oblekel svoj prastari frak, je ves sijal od zadovoljstva in neprenehoma govoril; dobričina je bil tako srečen, da se more poveseliti z omikanimi ljudmi! Njegova plaha ženica je prinašala pladenj za pladnjem in steklenico za steklenico — vse to ob navdušenem zanimanju petih ali šestih rdečeličnih in zakrpanih otročičkov, potomcev gospoda učitelja, ki so v duhu pomagali gostom in željno čakali, da bi smeli v kuhinji pospraviti ostanke in oglodati kurje kosti. Čaše so zveneje v mehki popoldanski zrak, bila je napitnica, veseli učitelj je šel po gitaro in je zapel svojo paradno pesem:

«Ja gledam kose tvoje zlate
i mislim, dušo, na te...»

pri čemer se je osokolil in koketno pogledal gospo Zagodovo, akoravno je imela rjave lase.

«Ah da, ljubezen!» se je raznežila capra litteraria, trkaje na desno in levo. Brbljala je in brbljala, samo ona je imela besedo in zlata učiteljeva starina ji je mehčala srce ter ga opredala s koprnečimi zankami. «Ah da, ljubezen...»

Čedalje ganljivejša tegoba jo je navdajala ob misli, kako težko je živeti brez ljubezni, posebno ženi, ki je še polna želja. Kmalu

bo prepozno, da bi se začutila dekle in bi jela živeti po naukih Renéja Lydiauda... Hotela bi biti markiza in nuditi klečečemu vitezu prste v poljub... oh, kaj markiza! hotela bi vsaj ljubiti, medleti v objemu dveh zdravih, žilavih rok... na primer takih, kakršne bodo roke rdečelasega Lojza, kadar mu, tri, štiri leta svobode v širokem svetu otrebijo deški puh...

Solnce se je poslavljaljo. Zelenje gred in špalirjev je kipeljo v zlatu zarje in vonj cvetočih vrtnic je lil kakor gosto mleko v sladostrastno sesanje večernih sap. Družba je stopila iz hladnice, da bi se prešetala po vrtu. Pri tem je oživel razgovor; učitelj je iznova pokazal svoje špalirje in capra litteraria se je spomnila njegove žene, ki je potrpežljivo čakala, da ji kdo privošči besedo.

Rdeči Volk se je naveličal pohajkovanja in je sel na klop v globoki senci brajde. Minehaha se je smejala tam nekje... in v njem je tlel njegov deški glad...

Mrak je prihajal, čedalje gostejši, čedalje mamljivejši. Ali so se mogle, ali so se smele v tem mraku izpolniti sanje, tako vroče, da jih ni bilo moči pogasiti, tako drzne in prepovedane, da je moral še sivi sokol poginiti, ker je videl njihov začetek v samotni misisipskih bregov?

Dvojica mladih rok mu je segla izza hrbta na oči.

«Minehaha!» je šepnil z usihajočim glasom, držeč jo za komolce.

Poljubila ga je na teme, oprostila se njegovih rok in prisela.

«Čuj, zala skvô... nekaj ti hočem povedati.»

«Povej, Rdeči Volk, vse povej. Minehaha poslušaj.»

«Topla in tiha noč bo nocoj, zala skvô, in tvoja mati bo spala... Vsi bodo spali, samo Rdeči Volk se bo klatil zunaj ob luninem svitu in bo iskal po travi sledov tvojih nog. Zakaj Rdeči Volk koprni po blede skvô in dobro pomni, kako jo je ljubil v dolini misisipski... oh, in umreti mu je od misli, da je ni ljubil dovolj!... Topla noč bo nocoj in mesec bo sijal in Minehahino okence bo odprto... in nihče ne bo slutil, kod lovi Rdeči Volk... Govoril sem.»

Potemnela je, zaprla oči in spustila glavo na prsi; njena usta so se gibala, a Rdeči Volk je slišal samo razbijanje njenega srca.

Blizu nekje je zaškripal pesek. Veliki medicinar je šel mimo brajde z glavo pobešeno in očmi uprtimi v tla. Ni ju opazil — kako bi ju čul!

Ko je zamrl korak, je zdajci planila k rusoglavcu, poljubila ga na goli vrat — kakor tistikrat! — in odskočila. Njene oči so bile široke od brezumja.

«Vrniva se, Rdeči Volk,» je rekla čez trenutek z drhtečim glasom. In jedva slišno je dodala: «Molčiva, nihče naj ne ve...»

Ustavila sta se ob velikem rožnem grmu nedaleč od hladnice in sta govorila na glas o vsakdanjih stvareh, da bi ju slišali; pri tem sta nevedoma stiskala trnjeve veje in kri jima je kapljala s prstov v cvetočo gredo... in nista čutila, ne ona ne on...

«Otrokom je samo do cvetja, le glejte,» je rekel gostitelj Andreju Urniku, ki je prišel o mraku posedet. «Kje bi to verjelo, da so na zemlji tudi kumare, buče in druge take lepe stvari! In vendar... če vam pokažem naše brunšviško zelje...» Oprostil se je in odvel Vrhovca v drugi konec vrta.

Med njegovim predavanjem o umnem zeljarstvu se je začel usoden razgovor.

«Kak dečko!» je šepnila gospa Zagodova velikemu medicniku, ko sta prišla mimo rožnega grma. «Kak dečko, gospod profesor! Ali mar ne opazate, da bo vaš Rdeči Volk čez dve, tri leta neobičajno brhak mladenič?»

Filolog je vrnil vprašanje za vprašanje.

«Ali ne opazate, ljuba gospa, da je vaša Minehaha že celo dekle?»

«Nu da,» se je začudila, «razvija se. Taka je, kakor sem bila jaz v njenih letih.»

«Taka je in tak je on, da se skladata kakor plamen in slama. Pazite, živ ogenj je težko gasiti.»

Capra litteraria je osupnila.

«Nu veste kaj,» je rekla malone užaljeno, «vse, kar je prav! Saj sta vendar otroka. In moja Milka kot boljše dekle... z vzgojo, lahko se pohvalim... Res brezobzirni ste v svojih svarilih.»

«Prav,» je suho dejal profesor. «Morda se rajši pomeniva o Lydiaudu. Še je časa, da ga zavržete.»

«Ali vas je slast poslušati, kadar govorite v hijeroglifih!»

«Zastran mladih deklet sem mislil; tisto, da naj se izžive pred zakonom... Spomnil sem se, ko sem pravkar pogledal Milko in Lojza.»

«Gospod!» je vzrojila Lydiaudova občudovalka. «Ali meri to na mojo hčer?»

«Obvladajte se, gospa. Nihče ne ve, nihče ne sme vedeti, nihče naj ne čuje. Z eno besedo: ali smatrate za dovoljeno, da Rdeči Volk nocoj poseti Minehaho? Zmenila sta se, ker se baje še nista dovolj ljubila.»

Zagodovka je okamenela.

«Moj Bog,» je zastokala, «ali sem slepa? Saj ni mogoče! In — Bog nebeški, kdo ve, ali ni že prepozno!...»

«Ni prepozno; nič takega se ni zgodilo. Porok sem jaz, ki sem videl vse.»

«Videli ste in ste čakali name? Gotovo le zato, da se znašate nad menoj... Zakaj ga niste prijeli, fantalina? Jaz bi ga oklofutala vpričo nje.»

«Tem manj bi opravili. Urnik je. Od šestnajstletnega Indijanca, Bože moj, je tudi težko zahtevati, da naj ničesar ne čuti in prav ničesar ne ve. Pri dekletih je šestnajst let že polna Lydiaudova doba... Oklofutali bi ga! Ali veste, kdo ga je vzdramil, da ni več otrok? Vaš Mirko! In reči moram, da so obrodili njegovi nauki v učencu veliko nedolžnejši sad, nego je bilo učiteljevo seme.»

«Nu, jaz mu pokažem nedolžni sad: še nocoj bom govorila z očetom. In Milka naj se pripravi, in Mirko tudi, kadar pride s planin!... Moj Bog, ta sramota!»

«Čemu se razburjate? Vi, ki ste pravkar odobrvali monsieurja Lydiauda, to je, najklavrnejši razvrat... ‚Milka naj se pripravi!‘ Ali vas ne plaši misel, da si lahko na vekomaj zaprete hčerino srce? In kaj vam koristi, ako moj brat Andrej namlati Rdečega Volka? Mar bo Minehaha za vse to prestala biti, kar je: popek, ki se odpira, bitje svojega spola, po rojstvu in vzgoji določeno v to, da postane kedaj komu zakonita posoda strasti in naslad? Začula je pesem svoje mlade krvi — vaše krvi, gospa! — in je vsa ostrmela nad njeno mogoto. Evo, to je vse! Spol, prijateljica, je moč, ki nas pograbi za čuvstvo in za srce; s srcem in z ljubeznijo ga morete krotiti, s silo nikoli ne. Kdo kaznuje rože, ker cveto, drevje, ker hoče roditi sad, vetrove, ker buče, in valove rek, ker se penijo v svojih strugah?... Jaz za svojo osebo ne dovolim, da bi tožili mojega nečaka — in ga tudi ne boste, ker bi morali imenovati svojo hčer.»

«A kaj mi svetujete, zaklinjam vas? Kaj mi je storiti?»

«Nič velikega. Vaša žrtev bo v tem, da prečujete krasno poletno noč. Hčerka naj spi nocoj pri vas in okno naj bo zaprto. Ako jo mislite izpovedati, ne govorite okrutnih besed, zakaj dekliška duša je rahel cvet, ki se osuje od materinih pridig še veliko prej nego od deških poljubov. Jaz niti ne bi izpregovoril. Čemu? Mladih deklic ni prav buditi iz poletnih sanj; bolje jih je odevati, da jih ne premrazi nočna burja, in bedeti ob njihovem zglavju, da jih ne vzame bavbav... Kadar jih vzdrami jutranje

solnce, naj le imajo, česar jim vzeti ne morete: spomin na ubegel počitniški sen.»

«Da bi bilo res tako! Oh, poslej ne bom več brezskrbno spala. Ali naj odpotujemo?»

«Tega ne vprašujte mene. Vrhovci smo ponosni na svoje gostoljubje!»

«Razumem vas in... prav imate. Nocoj je najina poslednja noč na Vrhovem.»

Profesor se je molče naklonil.

«Še nekaj,» je povzela. «Ali mislite tudi vi kaj ukreniti?»

«Zastran njega? Rajši ne. Zanesem se edino na vas. Karkoli storite vi, vse bo umevno; jaz pa želim pred vsem, da ne bi stalo nič med nama, ko bom sejal svoje seme v njegov nespametni deški obup...»

V tem sta dospela k družbi. Capra litteraria je kmalu potožila, da jo boli glava in da jo mori zaspanec; čez pol ure se je vzdignila, v presenečenje gospoda učitelja, ki je žalostno ugovarjal tej ločitvi brez šentjanževca in brez poslovilnih zdravic...

Spremil jih je do doma. Zagodovka je gredoč stiskala Milko čez pleča in ugibala, kaj naj stori, kadar se jame dekile odpravljati v prazno bratovo spalnico. Hkratu pa je z očmi sledila Rdečemu Volku, ki je šel sam naprej. Hoja njegovih vitkih nog, gibi njegove postave, vse, karkoli je kdaj opazila na njem, je bilo nekam čudno privlačno in novo, odkar je poznala njegovo skrivnost. Nič več se ni mogla jeziti nanj in sklenila je, da ne poreče Milki ničesar; ali pa bi ga celo čakala za vrati, ki vodijo z notranjega na vnanji hodnik... Prijela bi ga za ruso glavo in bi mu povedala, da mu odpušča; da naj se vrne z Bogom, odkoder je prišel, in naj bo srečen v cvetu svojih mladih let... Nato bi ga morda poljubila na čelo — vsaj na čelo! — in bi ga nežno porinila po stopnicah... V nobenem romanu še ni našla tako originalnega prizora!

Vrhovo je zraslo pred njimi, jedva resnično v svoji mesečni beloti. Širom pokrajine je snovala mlačna avgustova noč. Z brd in travnikov, z njiv in vinogradov je zvenelo neuspavno koprnenje stotisočev drobnih bitij, ki so brez pomislekov in brez zakonov mrgolela po večno istih potih svoje slepe usode, išoč nasičenja in hlepeč po sli. Ves ta lakomni svet je odmeval v gospe Zagodovi; v njeni ubogi glavi je vrela učiteljeva starina, v njenih žilah se je penil vznemirjeni rdeči sok...

«Lahko noč,» je šepnila profesorju v veži. «Lahko noč in do svidenja v Ljubljani!»

VIII.

Profesor Urnik se nikakor ni zanesel na Milkino mater; narobe, še bal se je, da ne bi v svoji nepreračunljivosti zagrešila kake napake ali zaigrala priskutne komedije, iz katere bi nastalo več škode nego koristi. Vse najpotrebnejše je mogel ukreniti sam, brez nje in bolje od nje, ne da bi ji vobče kaj povedal. Ako je vendar odprl Zagodovki oči, je storil to iz dveh nagibov: prvič, ker Lojzu očitno ni bilo pomoči, dokler je živela Minehaha na Vrhovem, in drugič, ker je želel, da bi capra litteraria temeljito spoznala svoj poraz v pravdi za Lydiauda. Kaj naj bi jo izpametovalo, ako ne nocojšnja noč, ko bo stražila nedolžnost svojega otroka?

Kot dober poznavalec Cezarja, Ksenofonta in drugih strategov, zlasti pa tudi gospe Zagodove, seveda ni dvomil o zlati resnici, da zalezeta dve straži več od ene. Kakor hitro je nastala po domu tišina, se je splazil v mesečno noč. Nad hlevom, kjer je imel nečak svojo čumnato, odkar so letoviščarji zavzeli prostore v hiši, je bilo vse tiho in mirno.

«Trepetal bo uro ali še delj,» si je dejal filolog in zavil okrog vogalov. «Stokrat se bo odločil in stokrat mu bo zamrlo srce. Dotlej se izprehodim med vinogradi ter premislim kako in kaj.» Sklenil je, da se postavi za drugi vogal hleva, tja, kjer je bila najgloblja senca. «Stopnice, ki vodijo z dvorišča na hišni hodnik, mi bodo baš nasproti; še miška ne more steči po njih v tej polni mesečini, ne da bi jo videl. In kadar se Rdeči Volk ojunaci in prileze iz svojega vlgvama, bo treba samo razprostrti roke...»

Toda Rdeči Volk se je ohrabril dve minuti prej, nego je računal veliki medicinar. Ko je profesor pomolil glavo iz skrivališča, je bil že tik pod vrhom stopnic. Z risjo neslišnostjo se je vzpenjal ob zidu. Stric, hoteč priskočiti ali vsaj poklicati ga, je spustil oči po hiši — in je opazil drugo zlo: nobeno okno ni bilo zaprto. Capra litteraria se je očitno zbala izpovedi in ni hotela pokazati Minehahi, da ve... Evo, čakala ga je sama! Za poluodprtimi vrati notranjega hodnika, mimo katerih je moral priti drzni gost, se je razločno videla postava v beli nočni halji.

«Prav, prav,» je kimal veliki medicinar; «pa naj opravi ona. Bolj literarno bo... in bolj prišmojeno... Samo da ne bi začela razsajati!...»

Rdeči Volk se je zdrznil: opazil jo je... Bela postava je mahoma odskočila... obenem pa je iztegnila roko, prijela grešnika za komolec in ga potegnila na mračni hodnik... Še profesorju je zastalo srce, nikar ne bi Lojzu, ki je mislil, da ga drži Minehaha!

Neopredeljena slutnja je podesetorila stricu sluh.

Na hodniku so tiho zaškripala vrata, baš toliko, da jih je čul. In čul je Lojza, kako se odmiče... razburjen šepet, ki je silil za njim... poljube, obsipajoče nekoga, ki se je branil!...

«Kaj je to, raca na vodi?» Filolog je planil iz svoje zasede. «Pa ne da bi... grom in strela!»

Tisti mah mu je udaril na uho ogorčen, jedva še pritajen otroški vzkrík. Vrata so se odprla, Rdeči Volk je šinil po stopnicah... zgoraj pa, v okvirju Milkinoga okna, se je nenadoma prikazala deklinška postava, prijela se z obema rokama za glavo in omahnila nazaj...

Velikemu medicniku je bilo treba res samo razprostrti roke. Rdeči Volk, ves slep in gluha, se je zaletel vanj ter mu obvisel na prsih, ponavlja je z grozničavim studom, kakor v odurnem snu:

«Ne... Nočem! Tega ne... Proč od mene! Proč!...»

«Tak tako!» Profesorjev smeh je zazvenel preko dvorišča, tih in jaseh kakor mesečina te bele avgustove noči. «Nu, Manitu bodi zahvaljen... Vse je dobro, dokler je tako!»

Rahlo in usmiljeno je odvel siromaka v kraj, da nista videla nesrečnih stopnic in ne okna, za katerim je sedela v tistem trenutku Minehaha na svoji odgrnjeni postelji in z grozo strmela na mater, ki je kleče pritiskala čelo na njene vitke deklinške noge...

«Rdeči Volk?» je vprašal profesor za vrtom. «Govori, Rdeči Volk: ali hočeš slušati velikega medicnika?»

«Hočem!...» je izdaval nečak, odvrta je se v temo.

«Dobro!» Glas velikega medicnika je postal slovesen. «Rdeči Volk naj vzame plašč in palico in naj se pripravi za dolg pohod. Tisti, ki pozna vse njegove misli, ga hoče vzeti s seboj v šume in na prerije, da mu razloži največjo skrivnost...»

In tako sta krenila v pojočo in koprnečo mesečno noč in sta hodila po istih stezah, ki so pred nekaj dnevi privede rusoglavca na Misisipi. Nežna svetloba je odevala domove in drevesa, gorice in razvožene ceste, travnike in tiho šumeče gmote lesov. V tej pravljčni luči in tem dehtečem zraku se je zdelo vse življenje bolj polno duše in vsaka žival in zel in še mrtvi kamen je bil sorodnejši človeškemu bitju. Preproste, neizogibne resnice velikega medicnika so bile kakor olje v mladeničevo srce. Govorec je držal Rdečega Volka za roko... in čutil je, kako ponehava blazno kovanje v njegovih žilah...

Ob skalnem tolmunu je odrezal kljukasto vejo in je izvlekel razmočene, bedne ostanke sokola, ki ga je ubil tisti dan.

«Kraljeval je nad vsemi višavami,» je dejal s tihim glasom. «Ponosno je živel svoje hajduško življenje, polno solnca, sile in strasti. Ali ve moj mladi brat, zakaj je moral umreti? O, ne zaradi divje golobice: kaj je golobica proti sokolu! Ubil sem ga zato, da sem otel mladost Rdečega Volka...»

V gozdni dolini pod vrhom starega Bukovca sta se utaborila in zakurila ogenj, zakaj mesec se je skrival in nočne teme so jima požirale pot. Tu se je zgodilo, da je Rdeči Volk zdajci zatulil iz dna svoje mlade duše in skrnil obraz na prsih velikega medicinika, obliva je jih s solzami, ki so odplavljale poslednjo izkušnjo, poslednji dvom in poslednjo bol. Nato sta zagrebla krompirja v žerjavico in sta prvokrat skupno zapušila lulo miru; in ko je bil krompir pečen, sta ga použila z režnjem slanine in s požirkom «ognjene vode».

Jutro ju je našlo na Bukovcu. Plešasto teme hriba je že zlatila zarja, dočim so se nižji vrhovi in dremajoče doline šele izvijale iz mrakov. Lahna meglica je odevala Misisipi — in tam za njim, onkraj gozda, je bilo Vrhovo; pravkar so zažarela okna v prvem rožnatem sijaju. Lojzove zrenice so bile polne jutra in v njegovem srcu se je oglašala velika ljubezen do teh preprostih, milih stvari.

«Glej, Rdeči Volk,» je vzkliknil profesor, iztezaje roko proti širjavi, «nov sokol je zavladal v deželi misisipski; še malo in vse bo pozabljeno, kar je bilo... Ali vidiš, kako nastavlja prsi solncu — slišiš, kako vriska svoj divji lovski klic? ... Bodi kakor sokol, Rdeči Volk, in letaj visoko nad zemljo, visoko nad svojimi lastnimi željami, oh, kar najviše nad sledovi ženskih mokasinov, mladi brate moj! Ne postani mi kilav belokožec, ki misli, da mu je skvô začetek in konec življenja! Znaj, da obvisi na ustnicah vsake Minehahe, ki jo boš kdaj poljubil, nepovraten kos tvoje sveže duše, nenadomestljiv del tvoje bodre moči, neobnovljiv žarek krasnega, bujnega solnca, ki sije rodu Irokezov... Ni treba, Rdeči Volk, ni treba, da bi ti ugasnilo! Ostani, kakršen si, in lovi lososa in jelena in sivega medveda, kar najdelj moreš. Zakaj življenje je zmerom enako: iskal boš Minehahe, nahajal pa tisto, čemur si ubežal nocojšnjo noč. Tudi če bi našel Minehaho — tudi če bi jo našel... Govoril sem!»

Njegove ustnice so se dotaknile pegastega Lojzovega čela kakor svetinje.

Šele opoldne sta se vrnila na Vrhovo. Minehahino okno in okno njene matere sta bili na stežaj odprti, izza ovinka je še pokal bič Andrejevega hlapca, ki je peljal prtljago Zagodovih na

postajo. Bajе sta zjutraj dobili brzovjav, da leži teta gospe Za-
godove na smrtni postelji; pismonoše, ki ga je prinesel, ni videl
nihče. Milka je menda na glas jokala, ko sta se odpravili na pot...

Nič več Minehahe, nič več stare skvô! Samo še medel vonj po
parfumu, ki se je zdel v tem krepkem selskem vzduhu nekam
čudno slab in pust...

Rdeči Volk je našel v svoji čumnati prelepo rdečo rožo. Ležala
je na mizi, kakor bi jo plašna roka v naglici vrgla tja. Vzel jo je,
zamaknil se v njeno vonjavo in že napel ustnice, da bi jo poljubil.
Tedajci pa se je spomnil besed velikega medicinika; stopil je z
rožo na hodnik in jo je osul v topli veter, ki je dihala preko Vrho-
vega. Rdeči listi so se razkropili po zemlji Irokezov kakor vroča
dekliska kri in misel Rdečega Volka je plavala nad njimi ko sokol
nad dolinami in je govorila:

«Da ostanete vekomaj moje, prerije, šume, valovi misisipski!
Da mi ne ubežiš nikdar, moja drzna sokolja mladost!... In da se
ne bi izgubila v širokem belem svetu — ti, Minehaha, zala skvô!...»

Profesor ga je opazoval z dvorišča. Razumel ga je in otožen
smehljaj mu je preletel obraz. Baš tisto minuto je namreč spoznal,
kaj pomeni, da je postal letos veliki medicinik in je čuval mladega
rdečekožca zablod; ob tem se mu je storilo, kakor da čuti v
nogah svinčeno težo in na ramenih breme mnogih let. Da, da, res
je bilo tako: veliki medicinik ni nikoli mladenič... veliki medi-
cinik je v vseh indijanskih povestih star...

Star!...

Grenkoba te misli je bila tolikšna, da se je pozabil namuzniti,
ko je prišel mimo gnojišča in je uzrl na njem žolt francoski roman
z napisom

LE DROIT DE VIVRE

PAR

RENÉ LYDIAUD

Pavel Karlin / Pesem

V vijoličastih dvomov pajčevino
zapletel svojih misli sem prevare.
V dehtečih trav šumečo zelenino,
v bobneče vode tuje Niagare,
v dremotnih zvezd sanjavo pokrajino
so plahi, mirni
odjadrani spomini v molk večerni... *amag!*

Dr. A. Debeljak

Iz hispano-ameriške književnosti

(Ob stoletnici južnoameriške samostojnosti)

(Nadaljevanje)

Méjico je menda edina prekmorska republika, ki redno pošilja v Ljubljano nekaj publikacij. Ima najstarejšo knjižno tradicijo. Napol v romantično dobo sega pesnik Manuel Gutiérrez Nájera, čigar povestico Rip-Rip je poslovenil P. V. Brežnik v «Slovenskem Narodu» dne 12. novembra 1922. V mladosti je pridno prebiral Lamartinea in osobito Musseta. To je eden najbolj nežnih elegikov v vsej Ameriki, dovršen v prozi kakor v stihu; v letu 1887. do 1892. je vsa hispano-ameriška mladina hodila za tem predhodnikom modernizma. Posebno slove njegov Duque (vojvoda) Job.

Drugi znanitelj moderne je junaški Díaz Mirón iz Veracruz, po duhu Byronove in Hugojeve družine. Navzlic živketajočim učinkovitostim, iskanim podobam, je reči, da doslej še ni bilo bolj ognjevitega pesniškega talenta v onih pokrajinah. Po vsej Ameriki so mu ploskali, ga karikirali, mu sledili. Učenci in posnemovalci pa so spravili v slab glas njegove razvratne, prekucuške klice. Danes je močno potisnjen v ozadje, dasi je izpremenil svoj način pisanja. Nekaj je tega sam kriv, ker veličastno prezira množico. Oseben pečat je Mirón vtisnil kitici iz štirih enajstercev: v prvih dveh verzih je izrazil svojo misel, v ostalih dveh pa jo še ponazoril s podobo, najčešče lepo. Na ta način dobimo izredno polno, kratko obliko, skoraj tako zgoščeno kot japonski lirični epigram ali hajkaj, kakor ga na Francoskem posnema René Maublanc (Cent Haï-Kaï, 1924). Dvoje vzorcev, da vidimo, kakšna je estrofa mironiana:

Fiado en el instinto que me empuja
Desprecio los peligros que señalas:
El ave canta aunque la rama cruja
Como que sabe lo que son sus alas.

Zaupajoč nagonu, ki me sili,
Preziram vse nevarnosti na poti:
Ptica poje, dasi veja cvili,
Saj pač ve, kaj njene so peroti.

Los claros timbres de que estoy ufano
Han de salir de la calumnia ilesos:
Hay plumajes que cruzan el pantano
Y no se manchan; mi plumaje es de esos.

Junaški čin, ki ponos meni dviga,
Obrekovanje naj ga ne ogloje:
Preneko perje preko barja šviga
Pa se ne zbrodi; takšno je i moje.

Z velikim pevcem osebnih, pristnih čuvstev kakor tudi družbenih, ameriškanskih in splošno človeških predmetov se more

meriti kvečjemu veličastni Olegario Ondrade. Salvador Díaz Mirón si je pridobil trajen sloves s spevi kot Á Víctor Hugo, s sirventesiji Á Byron, z odo Sursum corda, s tehtno romanco Voces interiores, s sonetom Los héroes sin nombre (Junaki brez imena). V poslednjih letih kroti obilno navdihnjenje s prozodičnimi ovirami, z bogatimi stiki; izbranim izrazom, počesanim stavkom, ki je kot sulfat inspiracije. Spričo te discipline je Díaz Mirón eden najvišjih liričnih hribov v Ameriki, krijoč v sebi kakor prosluli Potosí srebrne zaklade. Najnovejši njegov izum je kitica iz osmih sedmercev, ki so jo že posneli drugi po njem, n. pr. Rubén Darío. Ena najboljših njegovih knjig ima naslov «Lascas».

Med mlajšimi prvaki stoji lični, sladki Armado Nervo (Tepic, 27. avgusta 1870.). Obelodanil je v nevezani besedi: Pascual Aguilera, El Bachiller, ki nosi v francoskem prevodu naslov Origène, El Danador de Almas i. dr. Njegovi stihovi so združeni v razne zbirke: Poemas, Lira heroica, El éxodo y las flores del camino, Los jardines interiores. Potopisno črtico iz Pariza Chez nous je ponášil prof. Brežnik predlani 6. avgusta v «Slovenskem Narodu». Nervo namreč dosti ahasveri po belem svetu. Tako se pričinja pesemca En Bohemia s stihom: «Ciganka, cvet iz Prage, deset krajcarjev, če me poljubiš,» in se končuje: «Če naju vidi tvoj z i n g a r o b o h e m i o, ne boj se, bodalo so skovali mi v Dalmaciji!»

V njegovih verzih srečate idealne Iberke, kakor jih opeva Bécquer (1836. do 1870.), čemerne Angležinje, romantične Germanke v neokusnih klobukih, ponosite Slovanke z obrobljenimi očmi, bledolične in mične Hispanoameričanke, angloameriške učenjakarice:

Iberas ideales que son rimas de Bécquer,
Inglesas desabridas, de Kodak y Baedeker,
Románticas germanas de insípidos tocados,
Eslavas de almas fieras y de ojos enlutados,
Hispanoamericanas anémicas y hermosas,
Inevitables yankees, blue-stockings... y otras cosas.

(Después de la exposición.)

Vendar nobena njih ni ravnopravna njegovi miljenki, ki ga sama čaka doma: mi dama la Quimera!

Stoječ na skalnati bretonski obali, opazuje jadra, ki odhajajo liki nespametne nade:

Allá se van las velas como esparanzas locas... in v hrepenenju po domu se mu porodi prispodoba:

Mi alma es como esa moza bretona, que á la aurora
Miró partir la barca del pescador, y ahora
Midiendo con sus ojos el piélagó, la aguarda.

Moja duša je kot ona bretonska mladenka, ki je ob zori
videla odhajajočo ribiško barko, sedaj pa jo čaka in
meri z očmi morskó plan. (En Bretaña.)

Nervo nima nič žilavega v sebi. Ves je miloben in mehak, tudi
v svojem «bogoiskanju»:

O, Gospod! Lepota je torej zgolj obsena in slepilo!
Nič bolj pa nisi ti gotov, bodi mi zadnji Gospodar.
Od kod naj te iščem, v etru, na zemlji, v sebi samem?
(Viejo Estribilho, Stara popevka.)

Po vsej priliki je bil zamišljen in resen kot ona «babica, ki se
ni nikdar smejala; živelá je sto let in bila vedno žalostna» (Otra
flor del Camino).

Tako mračno je pojmoval tudi «Italijansko dušo», ki se oklepa
razpela in samokresa, ki z isto roko blagoslavlja in ubija kot
Zorillevi redovniki:

Bojim in čuvam se vsakega človeka;
Gorje pa možu, ki me streže, gnjavi!
Kakor menihu iz srednjega veka,
Taísta roka blagosloví in davi.

Malo bolj veder duh veje iz poročne pesmi, Epitalamio, ki jo
je avtor leta 1906. čítal španskemu kralju, «plemenitemu ko meč,
smejavemu kot mali traven», za njegovo svatbo kot zastopnik
«božanstvene Cervantesove govorice» in sicer v imenu ljubljene
Mehike, ki so jo predniki nazivali Novo Španijo:

De Méjico, sirena que en dos mares se baña
Y á quien nuestros abuelos llamaron «Nueva España».

Poleg značilne simpatije do melanhóličnih starin, kakor jo
srečamo pri Silvi (Vejejes), n. pr. v Starem ključu (Vieja llave),
najdemo pri njem Avgustinov «amare amabam». Prvo mu je
ljubezen. «Genealógica» govori o pradedih in naposled o avtorju
samem:

Na žgočih ustih s poljubom sem se rodil ognjenim
In v sužnji duši z velikim koprnenjem po slavi
In deset legend imam pod čelom meglenim
In deset še drugih v grivi svoji vihravi.

Ko je na Flamskem za razsodnika trem sestram, katerih prva
gorí za naródo, druga za madjarske gosli, tretja pa pravi: «ljubim
in iščem poljubov godbo zvonko», daje prvenstvo tretji:

Balduina que prefieres los besos á los artes,
En cuanto á ti, elegiste la mejor de las partes. (En Flandes.)

Z ljubeznijo je premagan ves pesimizem. «Pourquoi faire?» se zaključuje s tole kitico:

Čemu bi na drugo zvezdo hodila!
Kaj neki bi tam dobila!
Če tukaj na naši noči so mrakov in zmešnjav,
Pokorno trpiva
In v noči prižgiva
Uborno, čisto luč, najino staro ljubav!

Spričo takega mišljenja se mu posrečijo posebno ženski tipi: Rôdeuse, Entonces (tedaj), No le habléis de amor (Ne govorite ji o ljubezni) in o Zlatolaski Damiani:

Takó je plavolaso deklè,
Da v solnčni luči še uzreš je ne!
Kot da se stopila
Je v žarek ta čas,
Sta s solncem spojila
Se stas in obraz itd.

Med drugimi sodobnimi pevci slovejo Luis G. Urbina; Ángel Zárraga (886), ki sodeluje pri Revisti Moderni in je med drugim izdal knjigo El poema de la Vida, zavzet idealist, ki se v svojih težnjah primerja «Á Don Quijote»; Enrique González Martínez s svojo knjigo La Palabra del Viento (Veter govori, 1921), Juan Ramón Jiménez, José Gorostiza Alcalá. Ramón López Velarde († 1921), blag značaj in vnet rodoljub, ki je v raznihani evritmiji proslavljal svojo «Suave Patria» (gl. El Maestro, revista de cultura nacional, IV. México 1921), itd. Končno naj se omeni današnji najboljši lirik, Francesco A. de Icaza, nadarjen sanjar, ki je 1924. izdal Cancionero de la Vida honda y de la Emoción. Končno še nekaj «pešcev». Ciro B. Ceballos se odlikuje po jedroviti, zgoščeni prozi, dočim je Rubén M. Campos bolj maziljen. Dasi je José Juan Tablada, živeč v Novem Yorku, pesnik dragocene starine, prenasičenosti in notranje praznote: No hay un dios, ni un amor, ni una bandera! vendar je danes odličen prozaik, ki se loteva celo znanstvenih problemov, n. pr. o moderni Sveti vojski, ki naj si osvoji Solnčno energijo, da lepša od zlatega veka zavlada doba solnčne sile, demantna doba zemlje. — Poleg mladinskega pisatelja Manuela Rodrígueza naj zaključim serijo Jesús Urueta (Chihuahua, 1869), ki je bil mehikanski delegat na mednarodnem zgodovinskem kongresu v Rimu. Med drugim je obelodanil: Fresca (Večerni hlad), El endriago. Sedaj je profesor slovstva in poslanec. J. J. Tablada sodi o njem: «Urueta je umetniški pisec globoke, zajetne kulture, velikih kritičnih sposobnosti, jasnih in nezmotljivih intuicij v vsem, kar zadeva lepoto.»

Za prehod k Nicaragui, obljudeni večinoma z mestici (ladinos), naj omenim mlade pesnike, ki jim ne poznam rodnihtal in so decembra 1921. dobili razne slovstvene nagrade ob stoletnici mehikanskega osvobojenja za vzosite stihe: Torres Bodet, Carlos Barrera, Carlos M. Samper (Gl. Boletín de la Universidad Nacional de México, 1922, I/I). Samo za Manuela Maldonada vem, da je iz Nikaragae: v njegovih verzih srečate histerijo, krče, ciklone, bliske, nevrastenijo, vse polno kliničnih anomalij. Njegov rojak Santiago Argüello iz Leóna (* 1872) je objavil Primeras Ráfagas (Prvi ohlupi), Siluetas literarias, El poema de la locura (o blaznosti) itd. Posebno posrečeno je ujel protejsko igro oblakov na nebu.

Na čelu vseh lirikov pa koraka stari Rubén Darío iz Leóna (* 1864), ki je izdal Primeras notas, Abrojas (Bodljike), Azul (Sinjina), Rimas, Los Raros, Prosas profanas. «Rubén Darío» — pravi D. Justo Sierra — «si je ustvaril povsem svoj pesniški jezik. To se pravi, tolikanj ga ovlada, da se zdi stvaritelj, izumitelj svojega pesniškega načina; to glasbilo je orkestrion: trobenta, piščal, zvončkulja, harfa, gosli in lira, vse mu poje po volji. Ne znam, je li kdo kdaj dvomil, če je ta pesnik sposoben vdolbsti svojo kitico v klasičen marmor kakor Leconte de Lisle in Nuñez de Arce, ali v bron kot Hugo in Díaz Mirón, ali v ilo s Tanagre liki Campoamor in Banville; dokaze o svoji kiparski spretnosti je dal nepozabne; vendar pa je godbenik in sicer Wagnerijanec».

Daríjeva čutljivost se razlije vedno v milino sloga. Po njegovih granesih letajo krilati levi in nordijski sokoli, plovejo nalik živim gondolam prebeli labudi. Po njegovih pesmih se šetajo versaljske dame v vezeni svili, vzdihujoče od prepovedane ljubavi, po Le Nôtreovih parkih, ki imajo za dodatni okras ljubeznive kentavre, gole nimfe, sátire na preži. Tu je vsa galantna Francija izza Regegence — a nič od prekucije in napoleonske dobe, solnčni kralj, s celim dvorom zvezd, ko je gospa de Pompadour polnila z dišavami kraljeve dvorce:

¿Fué acaso en el tiempo del rey Luis de Francia,
Sol con corte de astros, en campps de azul?
¿Cuando los alcázares llenó de fragancia
La regia y pomposa rosa Pompadour?

Tu je vsa Grčija, ne Platonova, Periklejeva, Praksitelova, parnasovska, marveč posladkana Grčija iz italijanske renesance, kjer zmagujejo Klodionove boginje nad Fidijevimi.

Velika raznovrstnost meril, izbor podob (na vrtu prebiva triumf kraljevih pavov; kraljična preganja blodnega kačjega pastirja blodne prevare; evharistična, čista belina; idéa-perla), zvončkljanje (Con sus ojos lindos y su boca roja, a divina Eulalia rie, rie, rie), meglene nejasne želje po nemožnem, epikurstvo, elegantne perverzности, umstvena odličnost tega pesnika, čigar hermelineška modrina se brani najmanjšega madeža vsakdanjosti, vse to je napravilo, da je Rubén Darío dosegel velik ugled premlajevatelja kastiljanske knjižnosti, dasi je sam zgolj odsev tujih pesnikov. Poglejmo iz «Palimpsesta» Diano, ki se koplje:

Tanta blancura que al cisne injuria	Tolikšna belina, da žali labuda,
Abre los ojos de la lujuria:	Odpira oči pohoti:
Sobre las márgenes y rocas áridas	Nad robovi in suhimi kameni
Vuela el enjambre de las cantáridas	Leta roj španskih muh
Con su bruñido verde metálico,	Z zelenim kovinskim bleskom,
Siempre propicias al culto fálico.	Vedno naklonjenih falskemu kultu.
Amplias caderas, pie fino y breve;	Debela bedra, drobna in kratka nožica;
Las dos colinas de rosa y nieve...	Dva grička rožnata in snežna...

Takšna poezija je vladala v zadnji dekadi preteklega stoletja in našla nečuvno posnemovalcev, ki so izpremenili jezik v nekako latovščino. V poznejših zvezkih: Cantos de la Vida y esperanza, Canto á la Argentina itd. pa Rubén Darío ne vpliva, temveč dobiva vpliv od mladih, ki kriče: «Proč z eksotizmom! Pariz je neprijatelj! Smrt Parizu! Vrnimo se k naravi, istini, življenju, k Ameriki.»

Obrat se vidi v Povratku, kjer že najdete miselne usedline, prijemljive resnice: «Sem zvedel, da vino našega kratkega življenja pušča obiloma na dnu grenčice in otrova», «po Cezarju in Orfeju se naš planet obrača in na zemlji je treba v gospodujoči roki držati vedno meč ali pa liro». Začel je opazovati bolj sebe: «Po grškem atavizmu ali feniškem vplivu sem vselej čutil željo, da bi bil brodnik», spoznava lastno deželo in zgodovino ter uvidi, da je domačija ustvarjena s krepčino in slavo za človeštvo:

Nuestra tierra está hecha de vigor y de gloria,
Nuestra tierra está hecha para la Humanidad;

Če je domovina majhna, pa velik mož o njej sanja, njegove želje in nade pravijo, da ni majhne domovine, León mu je ko Rim ali Pariz:

Si pequeña es la Patria, uno grande la sueña.
Mis ilusiones y mis deseos, y mis
Esperanzas me dicen que no hay patria pequeña,
Y León es hoy á mí como Roma ó Paris.

Najlepša pesnitev Daríjeva so pač obširne «Letanías de Nuestro Señor Don Quijote». Ta kralj plemičev, vitez otožnih, ovenčan z zlatim šlemom omame in slepila, mu je simbol slave, časti, sanj in hrepenjenja, protivnik ščuvačev, ruvačev, vsevednih vzdiháčev, nasprotnik «kanaljokracije». Samo nekaj odlomkov:

Prósi za nas, ki življenja smo gladni,
Ugasnila vera nam v duši je jadni
In solnca nam manjka, nas tare gorjé,
Krotko poslušamo vse pritepence,
Ki smešijo tvojih junaštev nam vence,
Velikodušnost in špansko srce!
Lóvorov višnjih in rože mogote
Ora pro nobis, visoki Gospod — — —

Usmiljeni, smeli, značaj plemeniti,
Čisti, brez madeža in kremeniti,
Prósi, moléduj za nas od srca;
Saj smo že skoro brez sokov života,
Nimamo duše, pokoja, Quijota,
Nog, ne peroti, ne Sancha, Bogá.

Tolikere bridkosti, bolesti premočne,
Človeka in pol, pa pesni nezvočne,
Recepta, ki piše ga doktor brez zmot,
In epidemij in blasfemij
Ter Akademij nas reši, Gospod.

Perú, solnčna zemlja pestro mešanih rodov, ima krepkega pesnika, ki tvori živo protivje s početnimi preciozizmi in parizianizmi Rubéna Daría, to je José S. Chocano (Lima, 1867), avtor knjig *Irás Santas* (Sveti srd), *En la Aldea* (Na vasi) i. dr. O njem je dejal neki argentinski pisec: «Odkar ne živi več Andrade, ni noben ameriški bard poslal v svet tolikanj barvitih in blestečih kitic, kakor jih vseblja ta pesnitev (*La epopeya del Morro*), ki se končuje z enako poraznim razmahom, kot se pričinja ter nam prikazuje naš narodni prapor vihrajoč nad pozemskimi ostanki junaka liki kres pretvorjen z a s t a v o.»

Poslednje čase je latinskoameriška poezija nadomestila strašno kastiljansko besedičnost, zasidrano v globinah španskega bistva, s treznejšo izbranostjo po Verlaineovem navodilu: «zgovornosti pa vrat zavij!» Edini J. Santos Chocano, politik po zvanju, najmanj načitan in izobražen, protinožec vsakemu umetničenju, pristno ameriški duh, je ohranil nagonsko, plemensko bohotnost. Obdržal pa se bo, ker poje kakor ptica: kadar odpre oči, ne vidi

rusalk ali kozonogov, ne Fragonardovih ali Boucherovih gospo-
dičen, ampak domačinko z jezera Titicaca, osla na polju, šaholjan
ali magnolijo na stebalu, Ande, Amzonko, veletok Orinoco s pet-
desetimi ustji ter mu kliče koncem soneta Las bocas del Orinoco:

Bodi pozdravljen, Zmagoslavitelj: hitiš
Mi na vozu od srebra žvenketajočem
V morje in petdeset bičev mi v dlani vihtiš!

(Konec prih.)

KNJIŽEVNA POROČILA

France Stelè: Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih. (Konec.)

Prejeto
Korak dalje v zavestnem podčrtavanju slovenstva je storil Langus, pravi baročni potomec, stoječ daleč izven svoje dobe. V njegovih delih prevladuje nepristna monumentalnost in sentimentalna vsakdanost. Do iskrenega izraza globljega doživetja se le redko povzpne, a oblikovno je precej siromašen. Zgodovinarju bo važno, po svojem prizadevanju podati slikam domač, slovenski karakter vsaj v zunanostih. Pravega, zares občutenega vsebinskega slovenstva pa tudi v njegovih delih še ni. Bil je prvi slovenski upodabljaóí umetnik, ki je stal v intimnih stikih s sodobnimi kulturnimi delavci, obenem ga pa, kar v «Orisu» ni dovolj poudarjeno, lahko imenujemo prvega našega pretežno posvetnega slikarja, tudi po duhu. Važnost, ki jo avtor pripisuje Langusu, se mi zdi moóno pretirana in neutemeljena.

Langus na potomce ni imel nobenega posebnega vpliva. Brez notranje zveze z njim in med seboj so nastopili mojstri, ki so — po večini srednjih umetniških zmožnosti — brezdušno ponavljali tuja gesla. Bili so brez jasnega cilja in zavestnega skupnega hotenja, a poglobitvi, óesto nedosegljivi in nedoseženi ideal jim je bila korektna forma. Bili so to formalno zapozneli klasicisti, v bistvu deloma romantiki, deloma realisti, a vsi odrastki starega baroónega debla, toda brez óara velike osebnosti in preprióevalne impulzivnosti. Stika s svojim narodom in dobo, prekipevajoóo narodnostne zanesenosti, niso našli, a ker lastne moóí ni bilo v njih, so nam danes skoro brez izjeme óe popolnoma tuji in nezanimivi.

Sele tik pred koncem 19. stoletja se pojavi v tesni duhovni zvezi z razmahom na slovstvenem in glasbenem polju tudi v upodabljaóí umetnosti gibanje, kakršnega slovenska zgodovina še ni zabeležila. Nastopi krog umetnikov z enim velikim skupnim ciljem, ki se zavedajo važnosti svojega hotenja in odgovornosti napram narodu in ki streme za tem, da upodabljaóí umetnosti pribore pripadajoóe ji mesto v celokupnem ustroju narodove duševnosti. Prvió v zgodovini se je slovenstvo pojavilo v umetnosti s trdnim namenom, ustvariti svojo lastno obliko za izražanje umetnostnih doživetij. Pod geslom impresijonizma je pešóica samo-umetnikov položila prve temelje organióni stavbi slovenskega slikarstva, odkoder naj se oplode tudi vse ostale panoge upodabljaóe umetnosti. Nastopila je organizirano kot skupina in samostojen ter po svoji notranji vrednosti enakovreden faktor javnega življenja. Prvikrat se je ob nastopu impresijonistov zavedel narod, da je upodabljaóea umetnost prevažen del celokupnega narodovega udejejevanja, ki bi brez nje ostalo neharmonioóno in nepopolno. Z nastopom 20. stoletja je bil led prebit: imeli smo óe prej slovenske umetnike, z nastopom impresijonistov smo dobili slovensko umetnost.

Poskus vrednotenja sodobnih umetnostnih struj, ki zaključuje knjigo, po mojem mišljenju ne sodi več vanjo. Poglavitni del naloge: orisati historične konture razvoja, je avtor v glavnem zadovoljivo rešil, dasiravno v izvajanju po večini preveč poudarja zgolj tehnično plat na škodo vsebinske, dočim zanemarja raziskovanje psiholoških vzrokov, odločilnih za postanek posamezne umetnine in slogovne oblike sploh. Samo kot primer naj omenim duševno komplicirano dobo kasnega srednjega veka z vso svojo mistiko in globoko zasidranim verskim čuvstvom, ki je tudi pri nas rodila mnogo uvaževanja vrednih del, katerih bistva pa vse skrbno avtorjevo opisovanje in vestno razlaganje njihovih formalnih značilnosti ipak bralcu ne more raztolmačiti. Isto velja za dobo Layerja pa tudi Langusa. Točnost slogovne opredelitve in pravilnost časovne določitve umetnostnega spomenika je v slični publikaciji sicer potrebna kot temelj raziskavanja od avtorja načetega, še nerešenega problema slovenstva v njem, ne sme pa postati cilj in namen delu.

Na vprašanje, ki se vsiljuje neprestano: kako se javlja slovenski značaj v umetnosti? — Steletova knjiga ne vé odgovora, a škoda je, da nam avtor tudi ne pove, v čem sploh vidi značaj slovenstva. Da umetnine, nastale od umetnikov naše krvi in na domačih tleh, neizogibno nosijo poseben slovenski kolorit, je vsakomur jasno in ga tudi vsi občutimo, čeprav ga morda z razumom še ne moremo objeti. «Oris» nas pouči, da se v preteklosti tudi notranji izraz umetnostnih spomenikov po večini zлага s sočasnim evropskim izrazom, kot to velja še posebno za zunanje njihovo lice, da pa ipak zunanjim vplivom ne sledi v vsem. Utemeljitev teh diferenc pogrešam, uverjen sem pa, da niso zgolj slučajni vnanji povodi povzročili te različnosti, ki je brezdvomno utemeljena globlje v posebnih časovnih in krajevnih okoliščinah, predvsem seveda v narodovem značaju.

Avtor je v knjigo natrpal silno dragocenega, splošnosti večinoma neznanega materiala, ki pa vsled svoje preobilice bralcu kvari jasen pregled razvojne črte. Nedostatek je tem občutnejši, ker je število ilustracij, ki so dodane sicer prav okusno opremljeni knjigi, premajhno. Slike so še precej jasne, a premajhne in nepregledne. Zelen bi si vsaj nekaj risb tlorisov in celotnih vedut, predvsem tudi profanih zgradb in skulptur, ki so sploh precej zapostavljene.

Steletov «Oris» je smelo, a zaslužno delo. Ostala bo ta knjiga kot dokument pisateljevega poskusa še tedaj, ko bodo njene ugotovitve znanstveno morda postale nevzdržne in obdržala bo svoj pomen kot simbol dobe, ki ji je po avtorjevih besedah neizbrisni znak: «neugasna želja po boljšem spoznanju naše preteklosti».

K. Dobida.

Pastúškin: Križev pot Petra Kupljenika. Zgodovinska povest. V Ljubljani, 1924. Izdala Zveza kulturnih društev. Založila Tiskovna zadruga. (Prosveti in zabavi, 9. zvezek.) Str. 83.

Drobneč, ali dobre. Tako bi se smela na kratko glasiti sodba o pričujočem delcu, ki častno uvaja Pastúškina med leposlovce (Jurčič, Pregelj, Tavčar), baveče se z dobo prve slovenske pismenosti.

O protagonistu povesti, hudem luteranu, kranjskem predikantu Petru Kupljeniku, ni mnogo poročil ohranjenih. V Glaserjevi Zgodovini slovenskega slovstva (I, 75) utegneš čitati zgolj opazko, da je bil duhovnik v Lescah. Loški oskrbnik Hohenburg ga je dal kot nepoboljšljivega krivoverca napasti in zapreti. Peter mora na prvo postajo svojega križevega pota, v tolminsko ječo. Ker mu posvetna in cerkvena gosposka ne moreta z obtožnico prav do živega, mu nastavijo

past, t. j. priliko za pobeg, a ga potlej vnovič ujemo toliko bolj osumljenega. Tudi drugi njegov poskus, da bi ušel iz grajske temnice, se izjalovi. Druga postaja se zove Gorica, kjer ga namestnik Attems, prikrit privrženec evangelijske veroizpovedi, sicer skuša po svojih močeh ščititi, a fanatični župnik Nepokoj mu ne dá pokoja. V Vidmu pa ga slednjič sodi cerkveno sodišče. O zadnji postaji se je pisatelj menda nekoliko poučil v Grudnovi Zgodovini slovenskega naroda. Ne vem pa, ali mu je kaj služila knjiga A. Lukovič: Luteranstvo na Goriškem, pač pa baje znana Capudrova razprava.

Kupljenika prešinja dvojna strast: gorečnost za hišo božjo in skrb za lastno hišo, za svojo družino. Zlasti ga peče negotovost o njegovi mladoletni hčeri Štefaniji, ki mu jo je zapeljal njegov prijatelj, duhovski sobrat. Ob takih trenutkih postaja razvnet, ves človeški v svojih rodbinskih čuvstvih.

Avtorju je domala samo dejanje pri srcu. Popisovanje je kaj neznatno, le bolj slučajno izvemo nekaj potez o junakovi vnanjosti. Ker potemtakem skoro ni nobenih stranpotic (slika verskoblaznih skakačev in bičarjev je mimogrede načrtana), se zgodba premo razvija proti svojemu koncu. Konca pa na žalost ne doznamo, «Gospod mu je poslej naklanjal še mnogo ugodja in mnogo bridkosti in Peter je oboje sprejemal z vdanostjo in blago voljo», tako izzveneva beseda o navdušenem pridigarju. Kaj pa je z ženo in hčerjo, ostane odprto vprašanje. Nedostatek zgodovinskih virov je po vsem videzu branil izreči kaj dokončnega o njuni usodi. Na ta način je ta križev pot še daleč od 14. postaje.

Ko bereš to zgodbo, ki je ponekod izredno napeto zasukana, dobiš dojem neobičajne deviške svežine. Umotvor bi primerjal metulju, ki mu še ni nepoklican dotik oskrnil bisernih kril. Ta krila so poškopljena z blestečimi lisami, ki povečujejo sijaj, namreč kratke, učinkovite prispodobe. Reka — «silna kača, ki je učarala bela jagnjeta na zeleni loki» (1)... «Tam daleč je pomežiknilo solnce zadnjikrat — dete, ki se stisne v blazine in zaspi» (16). Soča: «Petru se je zdela vsa dolina velika violina z eno samo močno struno, ki je drgetala na njej pesem o domotožju, o ugaslem solncu...» (18)... «Tresk je padal na tresk, kakor da mlati na nebu vsa vražja žlahta» (29) itd. Včasih se misel zgosti v krilatico: «Izpolnitev, ta dvorski norec: kličete in kličete, dolgo je ni, in kadar pride, osmeši človeka pred njim samim» (13). Tudi šaljiva struna zabrni, primerjaj prizor v podzemski ječi (21).

Ko posebnost Pastúškinovega sloga, izvirajočo iz želje po gosto nasičenem izrazu, pa naj omenim številne zložene ukrasne pridevke: resnozelená ruta, pri tlikavonežni svet, rožnonapeta usteca, živostrupene koprive i. dr.

Povest, ki je leta 1911. upravičeno dobila v «Ljubljanskem Zvonu» slovstveno nagrado, priča o pisateljevem globokem spoštovanju do materinščine. On, ki prišel med Sloveni je najdalje, namreč v Videm kakor njegov Kupljenik, je kakor malokdo med nami oblekel svojega prvenca v čisto opravo, ki ga močno približuje Breznikovemu jezikovnemu idealu.

A. D.

France Bevk: Rablji. Gorica 1923. Izdala in založila Narodna knjigarna. Knjigo je opremil Lojze Špacapan. Str. 106.

Mračna knjiga. Sence težkega veka jo odevajo, v katerem je človek postal «rabelj» in strl v sebi spomin podobe božje in se po svojem dejanju in nehanju podredil samo fizičnim zakonom boja za obstanek, boja za utešenje pohlepa, sovrašstva, zavisti, krvoločnosti. Le redko je zakričalo iz brezna po solncu, a še ta krik je bil moten, bilo je obupno spoznanje in priznanje:

«Morilec sem! Pripravljen sem umoriti vsakogar. Ne razločujem predmeta od človeka, smreke od leoparda, prijatelja od sovražnika. Borim se za življenje in smrt, bijem in morim...» (Str. 10.)

Toda vest se upre. «Ali je v besedi vojna že vesoljno odpuščanje? Kdo je postavil meje, če ne Bog? To je zlo, zlo!» (Str. 16.)

Kriki prebujene vesti žarijo iz vseh dvaindvajset črtic, prelivajo se kot ognjena reka življenja, ki bi rada oprala vso grozo črnega zla. S psihološko opazovalnostjo, prožeto s srčnostjo, je pisatelj prikazal trpljenje enega izmed milijonov, ki se ga okleplje že blazna groza pred uganko strahotnih dogodkov.

«Grozno je spoznati, da je človek ustvarjen za nekaj drugega in ne za akte in da smrt ne more biti edini cilj. — Čemu je bilo življenje? Čemu?» (Str. 58.)

Ali ne modruje prav tako Dementjev, junak romana «Jarem vojne» (Leonid Andrejev), ki se tudi upira zasužnjenju in se reši v vseodpuščanje in vseusmiljenje. Da, andrejevska teža ždi na «Rabljih», ki so veren odsev «let strahote», a vendar je med «Podobami iz sanj» in med Bevkovim ogledalom velika razlika. Cankar je zrastlel iz brezna v metaforičnost sanj in odtod v zarje, ki jih že obliva godba sfer in njegova beseda poje kot blagovest, kot tolažba na tretje kraljestvo, ki utegne vzkleti kot roža ob breznu. Bevk se le redko kdaj sprostri v metaforičnost. Najbližji je «Podobam» morda v «Povodni roži». Tudi «Tri suhe hruške» temelje na vzporednosti dveh svetov, dasi je zanj značilno uprav Rusom lastno neizprosno vrtnanje in vrtnanje v skalo najtrših zagonetk.

«Ali v ječo, ali v norišnico, tretjega ni.» (Str. 78.) To spoznanje bi lahko napisal kot geslo celi knjigi. Tretjega ni za tistega, ki bi se skušal upreti redu, usodi. Tretje pa, rešitev v mistiko, je že več kot leposlovje, več kot umetnost sama, je že življenje v kraljestvu Duha.

Bevkova knjiga pa ostane za nas pretresljiv spomin na čase, ki so bili in ki še bodo.

Miran Jarc.

France Bevk: Tatič. Izdala in založila Naša založba v Trstu, 1923. Str. 86.

Starejši gospod, ki se je povzpел do odličnega družabnega mesta, pripoveduje v večerni družbi o grenki mladosti in o tatvini, ki jo je zagrešil pred davnimi leti in se dvignil z njo «za eno stopnjo bliže spoznanju vsega onega skrivnostnega miru v človeku, ki mu pravimo modrost»... Bil je nepokvarjen kmetiški sin in se je v neki prodajalni z mešanim blagom v mestu učil kot vajenec. Toda «svet naredi vse... Iz slabega je sezidan in pobarvan z dobrim». Plahi fant ob mikavnih nepoštenih zgledih tovariša postane tatič in se mora ponižan in osramočen vrniti v domačo vas. Od tam se preizkušen in ojačen vrže v novo življenje.

Povest je preprosta in poučna. Življenje trgovskih vajencev za pultom in v nedeljah popoldne je pisatelj napodobil vestno. Tatičeve boje za dobro in zlo (komij Josi) je pozajel mestoma ginljivo. Jezik je enostaven. Sicer pa po «Faraonu», «Rabljih» in nekaterih črticah v «Domu in Svetu» ta povest za Bevkov razvoj ne pomeni dosti.

Mnogo zanimivejša bi bila črtica «M o j a m a t i», pridejana «Tatiču», če bi ji preveč ne kumoval Ivan Cankar, ki je prvi v solzah in sanjah, v trpljenju in povečanju razgrnil pred nami bolesten Veronikin prst naše kmetiške matere.

Knjigo je opremil Tone Kralj.

Pavel Karlin.

Lipovec L.: Spodobni ljudje. I. Čisto rodoljubje. II. Roka roko... III. Živeti. IV. Iskrena ljubezen. Epilog: Prekvašeni svet. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1924. (Splošna knjižnica, zvezek 30., 31., 32., 33., 34.)

«Ni strup, temveč zdravilo, kar ti dajem.» Ta citat iz «Modrega Natana» je motto ciklu petorice «pretiranih komedijc-enodejank», kakor jih nazivlje psevdonimni avtor. Pisatelj je imel lep namen: ošvrkniti sodobno družbo, to povojno drhal verižnikov in dragoletnikov, polinteligentnih konjunkturistov in avanturistov, ki so jih danes polna tudi naša idilična mala mesteca. Hotel je to zaslužno delo opraviti na tisti lahkotni, duhoviti, kozérski način, kakor šibata grehe in napake sodobnikov v svojih umetniškoizcizeliranih, finih, včasih naravnost jedkih satiričnih enodejankah Francoz Courteline ali Rus Čehov. Umetnost našega avtorja seveda ne seže tako visoko. To, kar daje Lipovec, je zgolj podlistek kakega ljubljanskega dnevnika, pripovedovan v bolj ali manj spretnem dialogu in v stilistično brezosebne jeziku. Malo ljubezni, malo pikanterije in nekaj rahlo satiričnih poent; v splošnem točen, skoro fotografski, a prav zato skrajno površen posnetek naše sodobne polinteligentne, do kosti skvarjene in dekadentne družbe. Baš v tej zunanji točnosti leži glavna hiba teh enodejank in vsa umetniška nemoč avtorjeva. Ko bi namreč pisatelj pogledal do zadnjih vlaken in utripov teh svojih figur, bi se sam zgrozil pred njih infernalno popačenostjo tako, da bi — ali sploh nič ne napisal ali pa bi ustvaril nekaj takega, da bi čitateljem in gledalcem ledenel smehljaj na ustih. To bi bil ne samo umetniški, marveč tudi etičen čin! Zakaj psiha naše današnje družbe je tako strašna in ogabna tragigroteska naravnost metafizičnih dimenzij, kakršne še nismo čitali v literarnih analih ne starega, ne srednjega, ne novega veka. Naši literarni naraščajniki jo slutijo, a umetniški slabiči, kakršni so, je ne morejo izraziti. V svetopisemskih besedah stare zaveze bo govoril, kdor bo pisal zgodbo njenega prokletstva in njen anathema. Kdor pa bi jo hotel «zdraviti», bi ji že moral injicirati pošteno dozo najmočnejših strupov. To, kar daje Lipovec, ni strup, a, žal, tudi ni zdravilo; samó nedolžna voda je, malo grenka, a tudi plehka.

Direktnih neokusnosti v teh knjižicah ni, ako abstrahiram tiste Potrebinove neslanosti o Cankarju v «Prekvašenem svetu». Pisatelj ima celo jako dobre domisleke. Kakšna literarna umetninica bi se dala napraviti iz «Iskrene ljubezni», ki je najboljša v vsem ciklu, če bi avtor posegel globlje in ovil vso historijo v iskrečo se duhovitost. Satira brez duha pa je krop brez soli.

Literarno neveščemu in neorientiranemu občinstvu bodo te stvarce prijale. Zato bi jih naravnost priporočal našim podeželskim odrom. Prepričan sem sicer, da se občinstvo iz njih ne bo nič naučilo, a tudi nič pozabilo; nemara da se bo vsaj zabavalo.

Arbiter.

Milan Vukasovič: Moj gavran. Beograd. Grafički institut «Narodna misao». 1923. Str. 85.

Drobna zbirka obsega pet kratkih povesti iz vojaškega življenja, kakor smo jih vajeni prebirati po najrazličnejših koledarjih. V uvodni sličici je skušal pisec podati nekak vodilni motiv odpevaajoč iz meglovite težeče sivine, iz katere vznikajo zapored podobe slabotnega in zagonetnega Triča, trpeče matere, razigranih častnikov, topi žalosti pripuščenih prostakov in drugih. Brez dvoma najlepša je iz celega niza zadnja (Ranjeneč), kjer so nekatere vrste zapisane z izredno fineso in je pisatelj v njih tenko prisluhnil trenutkom med življenjem in smrtjo. Če pristavim, da je jezik lep, da bi se pa slogu in tehniki in tudi snovi marsikaj dalo očitati, se spuščam že predaleč. Očividno so te stvari zapisane brez izrecne umetniške pretenzije in kot take bodo našle in ogrele marsikakega bralca, iščočega razvedrila v lahkem čtivu.

Mirko Pretnar.

KRONIKA

Smetanova razstava v Pragi. Veliki ljudje ostavljajo za seboj idealni del samih sebe, svoja dela; in ta dela prehajajo od naraščaja do naraščaja in vsak naraščaj si ustvari sliko o velikem možu na podlagi del, s katerimi je prišel v stik. Ta slika je plod domišljije in gotovo si zmerom vsak posameznik po svoji duševni sposobnosti ustvari sliko človeka, ki ga je spoznal samo po njegovih delih. A kakor vsak človek tako tudi veliki ljudje ostavljajo za seboj marsikaj iz svojega realnega življenja. In ti ostanki realnega življenja velikih ljudi so često ne samo zanimivi, marveč tudi pomembni. Ostalina kakega pisatelja, na primer: njegove skice ali nedovršeni rokopisi, beležke, knjižnica, utegne prispevati in tudi resnično sila mnogo prispeva, da si skonstruiras pravo sliko duha in talenta tega pisatelja. In če se tej duševni ostalini doda še materijelna zapuščina — hiša, v kateri je pisatelj živel in delal, sobna oprema in intimni detajli te oprave, pisalna miza in pisalno orodje na njej ter stol, ki ga je pisatelj uporabljal pri delu, slike in še to in ono drugo — nam je v marsikaterem pogledu mogoče obnoviti atmosfero, v kateri je pisatelj živel in delal, da tako odkrijemo izvor marsikateremu njegovemu duševnemu drhtaju, njegovim nazorom in pogledom v svet. In tako pridejo poleg del še realne okolnosti, ki nam, spajajoč se skupaj z drugimi in dopolnjujoč se, utegnejo vzbuditi pravo, živo sliko tega velikega moža.

Človeka, ki tako stopi v intimen kot kakega velikega moža, prevzame neko posebno razpoloženje. Zdi se mu, da diha vsaka mrtva stvar okoli njega in kakor da mu pripoveduje o njem, ki je nekdanj tukaj bival, živel, delal in ustvarjal ter nekoč odšel, da se več ne vrne. In pod vtisi tega razpoloženja se globlje pogrezne v vse, celo v najmanjše malenkosti ostaline velikega človeka in iz tega intimnega stika z mrtvimi stvarmi (ki pa so vendar sila zgovorne) se mu v viziji, v čuvstvovanju obudi celotno bitje velikega človeka v vsej svoji popolnosti.

«Odbor za zgradbo Smetanovega spomenika», ki mu načeluje ugledni František Táborský, ravnatelj ženske gimnazije v pokoju ter agilni javni delavec in borec češkega naroda, in ki šteje med svoje člane celo vrsto najprosvetlenejših duhov češkega naroda, prešinjjenih od Smetanovega genija, je prišel na srečno misel, da ob priliki proslave stoletnice Smetanovega rojstva razen cele vrste glasbenih manifestacij ter sijajne izdaje celokupnega Smetanovega dela priredi tudi razstavo Smetanove zapuščine, kolikor je je ohranjene. To je druga Smetanova razstava. Prva je bila otvorjena 5. majnika 1917. v Narodnem Divadlu in «je bila prvi znak prebuditve nove pomladi v češkem narodu, oznanjajoč pomlad novega, svobodnega življenja»...

Profesor Zdenek Nejedlý, zaslužni glasbeni znanstvenik in brezdvomno najboljši poznavalec celotnega Smetane, avtor cele biblioteke o življenju in delih Smetanovih, je z veliko skrbnostjo in poznavanjem stvari zbral vse, kar se nanaša na Smetanovo življenje in njegovo umetniško delovanje in je kot eden najagilnejših članov Odbora za zgradbo Smetanovega spomenika v desetih dvoranah «Umetniško» obrtnega muzeja v Pragi uredil Smetanovo razstavo, vodeč nas skozi Smetanovo življenje od prvega dne rojstva do smrti. Sam katalog te razstave, ki ga je sestavil Nejedlý, je prav za prav bogato ilustrirana monografija o Smetani. Profesor Nejedlý opisuje vsak listič papirja, vsako stvarco, sliko, rokopis, sploh vse, kar je razstavljenega, nadovezujoč vse to na življenje in osebnost genija, ki ga je letos slavil ves svet kot stvaritelja češkega glasbenega nacionalizma in avtorja občečloveškega pomena.

V prvi dvorani vidimo Smetanovo življenje do 1843., do časa torej, ko je Smetana definitivno zapustil provinco in se podal v Prago študirat glasbo. To je detinstvo in nega staršev in šolski razvoj po raznih mestih v notranjosti Češke. Tu so že prve kompozicije in njegov prvi stik s svetovno glasbo in tudi — prvi dokazi njegove ljubezni s Katarino Kolarjevo.

Dalje spremljamo Smetanovo življenje v Pragi vse do odhoda v Götterborg (dvorana II). Profesor Nejedlý je zbral in razstavil vse, kar se nanaša na Smetanov študij pri Prokšu; ne samo Smetanove kompozicije, dozorele že, in programe Smetanovih koncertov, marveč tudi vse tisto, kar se nanaša na Smetanove stike z velikimi glasbeniki njegove dobe, zlasti njegov stik z Liszdom, ter na delo Smetane kot pedagoga na lastni glasbeni šoli.

Potem nastane doba borbe v tujini (III. dvorana) in povratek v domovino ter v nji borba za svoj ideal, ogorčena borba na vseh poljih: na polju kompozicije, na polju estetike in na polju praktičnega dela kot dirigent v Narodnem divadlu (dvorane IV, V, VI), da izide Smetana iz te dobe kot zmagovalec. V VII. dvorani vidimo poglobljena in genialna Smetanova dela v rokopisu; v VIII. dvorani intimnosti iz njegovega doma, njegov klavir in risbe, ki jih je Smetana sam izdelal, peresa, s katerimi je pisal svoje kompozicije, skice, darove, vse, kar obkroža življenje in plodonosno delo kakega velikega moža. Deveta dvorana je posvečena tužnim dnevom, ki jih je Smetana, že oglušel, prebil od 1874. do 1884. Poslednja dvorana kaže tragedijo genija, ki je umrl v blaznici, izčrpan, zlomljen.

Po vsej razstavi so razsejane slike Smetane in njegove rodbine ter prijateljev, slike scenerij njegovih oper, mnogoštevilni koncertni programi in Smetanovi kipi.

Hodeč po razstavi, se vam zdi, da se zdaj zdaj pojavi odnekod simpatična postava dobrega človeka Smetane, poštenega delavca, in da vam odkod zasije oko genija. A njega ni; a še celo mrtve stvari govore o energiji, ki se je postratno razsipala, o delu brez počitka, o rezultatih tega dela, nadvse pomembnega, in končno o genialnem umetniškem delovanju človeka, ki je danes ponos in čast slovanskega plemena.

Ta razstava je bila včeraj zaprta in se, upajmo, kmalu otvori kot Smetanov muzej. Posetile so jo množice tistih, ki so se z globokim čiščenjem in zanimanjem prišli pokloniti geniju, ki ga obožavajo. Te množice so bile tako številne, da so morali obisk razstave podaljšati za celih deset dni. In tisti, ki so že posetili razstavo, so se vračali zopet in še zmerom so prihajali novi poklonitelji.

Z zatvoritvijo razstave so zaključene tudi oficijelne manifestacije v spomin stoletnice komponistovega rojstva, ki so se pričele 2. aprila, na dan rojstva Bedřicha Smetane v Litomyšlu 1824. leta.

M. M.

Prispevek k poglavju o Jurčičevih literarnih predlogah. Leta 1912. je dokazal dr. J. Lokar v «Slovanu» (X. letnik, str. 107 in 108.), da je Jurčič za svoj «izvirni» roman «I. E. Tattenbach» izdatno uporabil R. Puffove «Beiträge zur Kenntnis des Verschwörungsprozesses der Grafen Tattenbach, Zrinyi, Frangipani usw. im Jahre 1670» («Marburger Taschenbuch für Geschichte...», III. Jahrgang, Graz 1859, str. 168 do 204.)

Leta 1915. je odkril G. Čremošnik v «Ljubljanskem Zvonu» (XXXV. letnik, str. 185 do 188.) drugi vir Jurčičevega «izvirnega» romana, namreč roman Fr. J. Proschka «Erasmus Tattenbach» (Graz, 1870).

Po naključju mi je prišel v roke tretji vir, ki je dve leti starejši od Puffovih «Beiträge» in 13 let starejši od Proschkove povesti, in iz katerega je Jurčič

prevzel mnogo stavkov malone dobesedno. To je »Die St. Aegidiuskirche in Graz. Vaterländisch-historischer Roman in fünf Büchern aus dem Nachlasse des Freiherrn Jos. v. Erben. Graz (A. Leykam), 1857« (mala osmerka, 420 str.). V predgovoru beremo, da je Erben umrl v cvetu svojih let in da je spravil iz arhiva precej novega in važnega o Tattenbachovi zaroti na dan. »Schlußwort«, ki ga je pridejal Hieronim Hausgenoß, kapitulár samostana v Runi (Rein pri Gradcu), poroča o poznejši usodi Tattenbachovega sina Antona.

Izmed 48 stavkov, ki jih je Jurčič bolj ali manj prosto poslovenil iz Erbena, naj navedem te-le:

(Erben.) Nemški izvornik.

Str. 91.: »Gräfin Tattenbach... in ihrer unendlichen Sanftmuth und Güte wagte sie es nicht, ihm den geringsten Vorwurf zu machen; sie weinte bloß im Stillen ihren Schmerz aus.»

Str. 90.: »Bei Gelegenheit der Erbhuldigung Kaiser Leopolds 1660, zwei Jahre nach Tattenbachs Vermählung, lernte er (= Erazem Tattenbach) die schöne, geistreiche Gräfin Zriny, geb. Frangipani, kennen;« str. 89.: »Es war die Gräfin Anna Th. Tattenbach, geb. Forgács.»

Str. 130.: »Wesseleny... starb plötzlich...; es verbreitet sich das Gerücht, er sei vergiftet worden... Niklas Zriny... auf der Jagd von einem Eber zerissen... höchst geniale Köpfe.»

Str. 136.: »Wukowatsky, ursprünglich Hauptmann einer Compagnie croatischer Scharfschützen, trat später in Zriny's Dienste.»

Str. 269.: »Tattenbach führte seinen Gast nach den kleinen Schlössern Podowa und Nussendorf;« str. 288.: »Sonenberg und Wiederschnek...»

Str. 282.: »...ein kleiner Zettel... auf dem folgende Worte standen: ‚Care rus Fr. significo tibi quod Turcae iam sunt in procinctu progressus facturi.‘ Augenscheinlich das Bruchstück eines Briefes...» Opomba pod črto: »Diese Worte sind der Anfang eines Briefes, den Frangipani an Tattenbach geschrieben hatte, und welchen Letzterer dem Hanns Bernhard Paumgartner zu Marburg gezeigt hatte.»

(Jurčič.) Slovenski posnetek.¹

Str. 162. s.: »grófica Tatenbahova... bila je blaga, mehka ženska duša... si vpraševati ni upala... A tožila ni.»

Str. 135.: »Leta 1660., ob priliki, ko so velikaši... cesarju Leopoldu I... prisezali vernost...; spoznala je (Katarina Zrinjska) Iv. Er. Tatenbaha. Ta je... bil uže dve leti oženjen z Ano Terezijo Forgačevno;« str. 133.: »duhovita, krasna... Anka Katarina Zrinjska.»

Str. 130/1.: »Veselenj je tudi hitro umrl (baje... od nekoga ostrupljen)... Nikolaja Zrinjskega je bil na lovu véper ali mrjasec raztrgal;... genialne, odvažne možé.»

Str. 136.: »Vukovački, prej stotnik hrvatskih strelcev, poslanec Zrinjskega.»

Str. 127.: »grof Iv. Er. Tatenbah... posestnik graščin: Podova in Orehova vas... Sonenberg in Videršnik...»

Str. 204.: »Vse to je bilo v Frankopanovem pismu, katero se pozná danes denés v celoti samó po obsežku, iz originala so ostale dokumentarično samó početne besede: ‚Care frater, significo tibi, quod Turcae iam sunt in procinctu progressus facturi.‘ Meščana (Bernarda Paumgartnerja v Mariboru) strese groza« (ko mu pokaže Tatenbach Frankopanovo pismo).

¹ Ker nimam pri rokah prvega natiska (»Slovenski narod«, 1873), citiram po Levčevi izdaji Jurčičevih zbranih spisov.

Str. 290/1.: «große Rüstwägen nach Graz führen... auf diesen Wägen sollten die Bosnier versteckt sein... Auf der Eisenthorbrücke... sollte von einem Wagen ein Rad abgezogen und dadurch ein Aufenthalt verursacht werden... die Bosnier ihr Versteck in den Wägen verlassen, die Thorwache niedermachen... Die übrigen Bosnier und die Truppen Tattenbachs... beim Einnehmen der Stadt behilflich zu sein... Die Eroberer durch jenen Gang, welcher von der Burg... auf den Schloßberg lief, in die Festung führen und auch diese einnehmen.»

Str. 368/9.: «Es wurden Ärzte zu dem Grafen gesandt und er sogleich in die Behandlung genommen... den Arzt, Doctor Eisenschmidt... die Gräfin Zriny... sie ist eben angekommen... sie wird hier eingesperrt... seine Säuglingsrolle vergessend... Jetzt ist alles verloren! rief Tattenbach und warf sich weinend auf sein Bett... Dr. Eisenschmidt wußte jetzt, daß... er (Tattenbach) nie verrückt war, und machte sogleich die Anzeige bei dem Untersuchungserichte.»

Zdi se mi še omembe vredno, da imenuje Jurčič razne kraje na Slovenskem in Hrvaškem z nemškim, oziroma madžarskim ali drugače spačnim imenom, ker je bil popolnoma odvisen od svoje nemške predloge ter se menda ni dosti potrudil, da bi zvedel za domača imena onih krajev: Koprivnica, Čakovec, Kotoriba, Bukovec, Zetale, Krbava se imenujejo v Jurčičevem «izvirnem» romanu Kaponca, Čakavec, Kostariba, Bukavica, Šetale in Korbava! Ivan Koštičič.

Str. 203/4.: «...spravljati več pokritih vóz v Gradec. V teh vozovih bi bili skriti... hrvatski vojaki iz gránice. Pri železnih vratih bi se moralo stréti kako koló pri vozovih..., da bi se vozovi ustavili, hrvatski junaki iz njih poskakali in v zvezi z... uže v Gradci pripravljenimi Tatenbahovimi vojniko... stražnike pri mestnih vratih pobili, v mesto udri in skozi... pot, ki drži iz cesarske hiše do grada, posadko na gradu... napali ter se tako polastili grada.»

Str. 237.: «...eden prvih zdravnikov v Nemškem Gradci, kateri je bil od sodske preiskovalne komisije poklican, da bi Tatenbaha opazoval... Doktor Ajzenšmid... grófica Katarina Zrinjska jetnica pripeljana... da je (Tatenbah) ulogo svojo kot blaznik pozabil in se udal... togovanju in žalovanju... Zdelo se mu je vse izgubljeno... Dr. Ajzenšmid... spoznal je, da je Tatenbahova blaznost ponarejena, ter to sodnikom dokazal.»

Dizma / Dvoboj

Kuzmi

Po viteško Dizma suče rapir
meneč, da bori se z njim kavalir;
a Kuzma ima samo tumpast bet,
zato udriha: «Kaj boš, pöhorski kmet!»

NOVE KNJIGE.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

*Božević Gr., Pripovetke. Beograd. V komisiji S. B. Cvijanovića. 1924. 172 str. Cena 20 Din.

Burroughs Edgar Rice, Tarzan, sin opice. Roman. Poslovenil —z—. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1924. 302 str. Cena broš. 30 Din, vez. 36 Din. (Splošna knjižnica, zv. 29.)

*Cetkin Klara, Žene i studenti. S ruskeg prevco Dragoljub M. Todorović. Beograd. S. B. Cvijanović. 1924. 31 str. Cena 6 Din.

Keller G., Regina. Poslovenil Joža Glonar. Ljubljana. J. Blasnika nasledniki. 1923. 92 str. Cena 5 Din.

Kersnik Janke, Cyklamcn. Roman. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1924. 136 str. Cena broš. 22 Din, vez. 27 Din. (Prosveti in zabavi, 7.)

*Kostič Voj. Gj., Vojnički bukvar sa Čitankom. II. izdanje. Celje. Goričar i Leskovšek. 1924. 111 str. Cena 12 Din.

Manojlović Gavro, Povijest staroga orijenta, knjiga I. Od najstarijih vremena do u jedanaest stoljeće prije Izusa. Zagreb. Matica Hrvatska. 1923. Svezak treći 355—600 str. Cijena za članove 24 Din, knjigarska 30 Din.

Nušić Branislav, Občinsko dete. Roman dojenčka. Poslovenil Cvjetko Golar. Ljubljana. J. Blasnika nasledniki. 1923. 281 str. Cena 15 Din.

Pastuškin, Križev pot Petra Kupljenika. Zgodovinska povest. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1924. 83 str. Cena broš. 17 Din, vez. 22 Din. (Prosveti in zabavi, 9.)

*Petronijević Branislav, Filozofija u «Gorskom Vijencu» i «Lući mikrokozma». Treće, dopunjeno izdanje. Beograd. S. B. Cvijanović. 1924. 98 str. Cena 15 Din.

Rapč Andrej, Tisoč in ena noč. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1924. 115 str. Cena 28 Din.

Svoboda F. X., Poslednji muž. Veseloigra v treh dejanjih. Iz češčine poslovenil in priredil Fran Govckar. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1924. 80 str. Cena 14 Din. (Oder, 7. zv.)

*Šaulić Novica, Crna Gora. Beograd. «Narodna Misao.» 1924. 56 str. Cena 7 Din.

Wendel Hermann, Südslawische Silhouetten. Frankfurt am Main. Frankfurter Societäts-Druckerei, Abteilung Buchverlag, 1924. 226 str. Cena broš. 4 Mk., v platno vez. 5 Mk.

Zorec Ivan, Zeleni kader. Ljubljana. J. Blasnika nasledniki. 1923. 176 str. Cena 14 Din.

NAJNOVEJŠE KNJIGE

Tiskovne zadruge v Ljubljani, Prešernova ulica št. 54

Tavčar dr. Iv., Zbrani spisi.

V. zvezek. (Izza kongresa.)

Broš. 84 Din, v celo platno vezan 100 Din, polfranc. usnje 105 Din, po pošti 2-50 Din več.

Kersnik Janko: Cyklamen. Roman.

Vež. 27 Din, br. 22 Din, pošt. 1-50 Din.

Budal: Križev pot Petra

Kupljenika. Povest.

Vež. 22 Din, br. 17 Din, pošt. 1-50 Din.

Svoboda-Govékar: Poslednji

mož. Veseloigra.

Broš. 14 Din, po pošti 75 par več.

Pajnič: Civilnopravdni red v

praksi. Broš. 30 Din, pošt. 1 Din.

Zeyer-Bradač: Tri legende o

razpela.

Vež. 20 Din, po pošti 1-25 Din več.

Frana Maslja-Podlimbarskega:

Zbrani spisi. I. zvezek.

Uredil dr. J. Štebinger. Broš. 70 Din, po pošti 2 Din več.

Weber: Znanost in vera.

(Pota in cilji 15. in 16. zv.) Mehko vez.

65 Din, po pošti 1-50 Din več.

Čermelj: Materija in energija.

(Pota in cilji 17. in 18. zv.) Mehko vez.

60 Din, po pošti 1-50 Din več.

Linhart A.: Županova Miska in
Veseli dan. Drami.

Broš. 20 Din, po pošti 1 Din več.

Fogazzaro-Budal: Svetnik.

Roman. Broš. 64 Din, vez. 72 Din.

Šorli: Zadnji val. Roman.

Broš. 42 Din, vez. 48 Din, pošt. 1-50 Din.

Sienkiewicz: Potop. 1. in 2. sn.

Broš. s poštinno 25 Din.

DELNIŠKA TISKARNA, d. d.

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

TELEFON 132

BRZOJAVI: DELTISK

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

ČEKOVNI ZAVOD

ŠTEV. 11.630

Izdeluje vse tiskovine do najumetnejšega barvotiska kakor tudi natiskuje liste, časopise, trgovinske in uradne tiskovine — Vsa ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svoje najbolj urejeno **knjigoveznicno**, ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste

Čevlji tovarne

Peter Kozina & Ko.

iz najfinejšega
ševro, boks in
lakovega usnja

z usnjatimi pod-
plati v zalogi po
dnevni cenah

Breg 20 in
Aleksandrova cesta 1

Ljubljana

Breg 20 in
Aleksandrova cesta 1

SLAVENSKA BANKA D. D., ZAGREB

Podružnica: Ljubljana

Delniška glavnica 50.000.000 Din in rezerve preko 12.500.000 Din

PODRUŽNICE: Beograd, Bjelovar, Brod n. S.,
Celje, Dubrovnik, Gornja Radgona, Kranj, Maribor,
Murska Sobota, Novi Sad, Osijek, Sarajevo, Sombor,
Sušak, Šibenik, Šabac, Vršac in Wien

EKSPozITURE: Rogaska Slatina (sezonska),
Skofja Loka in Jesenice

AGENCIJI: Buenos Aires in Rosario de Santa Fe

AFILIJACIJI: Slovenska banka, Ljubljana, in Jugo-
slavenska industrijska banka d. d., Split

Izvršuje vse bančne posle najkulantneje

BUDDHA

AKO PIJEŠ „BUDDHA“ ČAJ
VŽIVAŠ ŽE NA ZEMLJI RAJ!

TRADE MARK

IVAN JAX IN SIN

LJUBLJANA, GOSPOSVETSKA C. ŠT. 2

Šivalni stroji (10 letna garancija)

Izborna konstrukcija in elegantna izvršitev iz tovarne v Lincu. Ustanovljena leta 1867. Došlo je ravnokar večje število strojev za vsako obrt. Vezenje poučuje brezplačno. Pisalni stroji Adler in Urania — Cenik zastoj in franko

KOLESA IZ PRVIH TOVARN: Dürkopp, Styria, Waffenrad in motorete na prvo kolo

KAVARNA, RESTAURACIJA IN BAR

EMONA

LJUBLJANA
DUNAJSKA CESTA

— PALAČA —
LJUBLJANSKE KREDITNE
— BANKE —

JAN FIALA, KAVARNAR IN RESTAURATER

IGN. ŽARGI

„pri nizki ceni“

Ljubljana, Sv. Petra cesta 3

Trgovina z drobnim, pletenim in modnim blagom ter raznim perilom in kravatai na debelo in drobno

Potrebščine za krojače in šivilje

Konfekcijska tovarna FRAN DERENDA & Cie.

LJUBLJANA

PISARNA: Emonska cesta št. 8
Telefon interurb. 313

TOVARNA: Erjavčeva cesta št. 2
(nasproti dramskega gledališča)
Telefon interurb. 249

— Najmodernejša in največja tovarna moških, dečjih in fantovskih oblačil —

— Konkurenčne cene —